

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2015

Karolína Máčelová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Kybergrooming z pohledu mladé generace

Bakalářská práce

Autor: Karolína Máčelová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karolína Máčelová**

Osobní číslo: **P12969**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii**

Název tématu: **Kybergrooming z pohledu mladé generace**

Zadávací katedra: **Katedra sociální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Tématem této bakalářské práce je Kybergrooming z pohledu mladé generace. Jedná se o aktuální téma, které je zaměřené na vybranou oblast internetové kriminality, která je páchaná na dětech a dospívajících. Tato část je rozdělena na část teoretickou a empirickou. První kapitola seznamuje s internetovou kriminalitou. Další se zaměřují na kybergrooming, kyberprostor a vysvětlují pojmy, s nimiž spojené. Zachycují profily, typologii a praktiky kybergroomerů a typologii jejich obětí. Jedna kapitola je věnována prevenci a organizacím, které se touto problematikou zabývají. Empirická část se zabývá metodologií, stanovuje hypotézy a především je zaměřena na výzkumné šetření, které se bude provádět formou dotazníků na ZŠ a SŠ. Cílem výzkumné části bude potvrzení nebo vyvrácení hypotézy, která bude stanovena v úvodu empirické části a bude odpovídat na otázku, jak vnímají problematiku žáci ZŠ a SŠ. Zdali kybergrooming považují za hrozbu dnešní doby a co dělají proto, aby se nestali její obětí.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce:

Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

7.1.2014

Termín odevzdání diplomové práce:

7.1.2016

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne 19. 3. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Žďáře nad Sázavou dne 19. 3. 2015

Poděkování

Děkuji Mgr. et. Mgr. Petře Kalibové a Mgr. Ivě Junové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání bakalářské práce.

Anotace

MÁČELOVÁ, Karolína. *Kybergrooming z pohledu mladé generace*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 100 s. Bakalářská práce.

Tématem této bakalářské práce je Kybergrooming z pohledu mladé generace. Jedná se o aktuální téma, které je zaměřené na vybranou oblast internetové kriminality, která je páchaná na dětech a dospívajících. Tato část je rozdělena na část teoretickou a empirickou. První kapitola seznamuje s internetovou kriminalitou. Další se zaměřují na kybergrooming a kyberprostor. Zachycují profily, typologii a praktiky kybergroomerů a typologii jejich obětí. Jedna kapitola je věnována prevenci a organizacím, které se touto problematikou zabývají.

Empirická část je zaměřena na výzkumné šetření, které je provedeno technikou dotazníků na ZŠ. Cílem výzkumné části je zjistit, jak vnímají problematiku žáci ZŠ a zdali projevy kybergrooming považují za hrozbu dnešní doby.

Klíčová slova: Kyberprostor, kybergrooming, sexuální zneužívání, virtuální identita, internetová kriminalita

Annotation

MÁČELOVÁ, Karolína. *Cybergrooming from the perspective of the young generation*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 100 pp. Bachelor Degree Thesis.

The topic of this bachelor's thesis is cybergrooming from the perspective of the young generation. This is a current topic that is focused on the part of Internet crime that is committed against children and adolescents. This thesis is divided into theoretical and empirical sections. The first chapter is about Internet crime. More chapters are focus on cybergrooming and cyberspace. They capture profiles, typology and cybergroomer's practices and typology of their victims. One chapter is devoted to the prevention and organizations that deal with this issue.

The empirical part deals with the methodology, sets hypotheses and is primarily focused on the research, which will be carried out through questionnaires in primary schools. The aim of the research will confirm or refute hypotheses, which will be determined at the beginning of the empirical part and will answer the question how primary school pupils perceive this issue and whether they cybergrooming consider as a threat today.

Keywords: Cyberspace, cybergrooming, sexual abuse, virtual identity, internet crime

Obsah

Úvod.....	10
1 Kyberprostor jeho specifika a rizika.....	12
1.1 Charakteristika kyberprostoru.....	12
1.2 Psychologické aspekty kyberprostoru.....	14
1.3 Internet jako podmnožina kyberprostoru	15
1.4 Sociální dezorganizace a absence sociální kontroly	16
2 Virtuální identita.....	18
2.1 Anonymita.....	19
2.2 Deindividuace	21
2.3 Fragmentace	22
2.4 Disinhibice	22
2.5 Disociace	23
3 Internetová kriminalita páchaná na dětech	25
3.1 Kyberšikana.....	25
3.2 Kyberstalking	26
3.3 Dětská pornografie online	27
3.4 Příčiny internetové kriminality páchané na dětech	28
4 Kybergrooming.....	30
4.1 Grooming versus kybergrooming	31
4.2 Fáze kybergroomingu – modus operandi	32
4.3 Vymezení pojmu sexuální obtěžování a zneužívání.....	38
4.4 Dopadení pachatele	39
4.5 Právní rámec.....	40
5 Profil kybergroomera.....	42
5.1 Gender a kybergrooming.....	42
5.2 Typologie kybergroomera	44
5.3 Motivy sexuálního zneužívání z pohledu agresora	46
5.4 Terapeutická práce se sexuálními agresory	48
6 Profil oběti kybergroomingu	51
6.1 Viktimnost oběti	52
6.2 Vybrané aspekty hrající významnou roli při viktimnosti	54

6.3	Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte	56
6.4	Terapeutická práce s oběťmi kybergroomingu	60
7	Primární prevence internetové kriminality	61
7.1	Prevence ze strany školy	62
7.2	Prevence ze strany rodičů.....	64
7.3	Prevence a sociální sítě	65
7.4	Zabezpečení počítačů	66
7.5	Ochrana před kybergroomingem.....	67
7.6	Projekty zaměřené na kybergrooming.....	69
8	Metodologie.....	71
8.1	Cíl empirické části.....	71
8.2	Výzkumné otázky a hypotézy	71
8.3	Metoda sběru dat	73
8.4	Cílová skupina a místo výzkumného šetření.....	73
9	Zpracování a ověření hypotéz	76
10	Analýza výzkumného šetření	80
	Závěr	86
	Seznam použité literatury	89
	Přílohy.....	95

Úvod

Důvodem volby tématu kybergrooming z pohledu mladé generace je fakt, že se jedná o problematiku dosud nedostatečně probádanou a zároveň velmi aktuální. Děti i mladiství tráví čím dál více času hraním her, surfováním po internetu, chatováním na sociálních sítích a jsou dennodenně v konfrontaci s riziky, které tento prostor přináší. Tito uživatelé internetu se v kyberprostoru dokáží velmi dobře orientovat. Jsou generací, která se narodila do éry a rozmachu informačních technologií.

Cílem této bakalářské práce je, s oporou o odbornou literaturu, zjistit, jak jsou děti o kybergroomingu informovány a jakou s ním mají reálnou zkušenost. Děti a mladiství vždy byli a budou snadnou kořistí pro všechny pachatele a s rostoucím rozšířením internetu a sociálních sítí se bude jejich množství zvyšovat. Vzhledem ke zdánlivé anonymitě, kterou internet v plné své síle nabízí, je pravděpodobnost rozšiřování internetové kriminální činnosti více než vysoká. Bohužel ani orgány činné v trestním řízení nejsou tak flexibilní vůči změnám a vymoženostem, které internetové a komunikační technologie nabízí. Nedostatek informací, zkušeností a neucelené jednotné postupy při řešení kybernetické agrese nejsou nejen u nás, ale ani v zahraničí na takové úrovni, aby orgány činné v trestním řízení byly schopny eliminovat podezřelé chování na internetu a tím snižovat potenciální hrozby. Nejefektivnější cesta pro snižování počtu obětí kybergroomingu a další internetové kriminality je v kvalitní prevenci především ze strany rodiny, školy a v mediální osvětě.

Teoretická část objasňuje problém internetové kriminality, rizik spojených s kyberprostorem a virtuální identitou. Zvláštní pozornost je kladena na problematiku kybergroomingu – jeho příčin, fází a následků. Práce se zaměřuje jak na pachatele této trestné činnosti, tak i na samotnou oběť. Teoretická část se zabývá tím, co vede pachatele ke zneužití důvěry dítěte, jak pachatel postupuje, jaké techniky používá a co společnost dělá a může dělat pro to, aby tomuto sociálně patologickému jevu zabránila.

Empirická část obsahuje metodologii, stanovuje hypotézy a především je zaměřena na výzkumné šetření, které se bude provádět formou dotazníků na základních a středních školách. Empirická část se zabývá zjišťováním informací o tom, jak se termín kybergrooming dostal do povědomí dětí a mladistvých, kteří jsou nejčastějšími oběťmi tohoto kriminálního činu. Bude se zaměřovat na otázky, zdali si mladá generace uvědomuje rizika internetu a internetové komunikace a do jaké míry se na internetu cítí bezpečně. Hlavním empirickým cílem je odpovědět na otázku, zda mladá generace považuje projevy kybergrooming za hrozbu.

1 Kyberprostor jeho specifika a rizika

Úvodní kapitola bude zaměřena na kyberprostor, který je svojí povahou a strukturou velmi odlišný od prostředí, ve kterém žijeme. Abychom mohli charakterizovat a blíže specifikovat kybergrooming, je zapotřebí analyzovat prostředí, které umožnilo vzniku této kriminální činnosti. Jedná se o kyberprostor, u kterého bychom jen stěží mohli vymezit jeho přesné hranice. Můžeme se ale na něj podívat z širšího úhlu pohledu a zabývat se jeho specifiky, které se podílejí na vytváření prostoru, který je přímo stvořený pro páčání trestné činnosti.

1.1 Charakteristika kyberprostoru

Dnešní svět je světem informačních a komunikačních technologií, které nás obklopují všude, kam se podíváme. Staly se nedílnou součástí našich životů a jen málo kdo by si dokázal život bez nich představit. Jejich popularita tkví v tom, že nám šetří čas, poskytují velké množství zábavy, relaxace, seberealizace. Většina informačních technologií má svůj základ v prostoru, který nazýváme kyberprostor.

Kyberprostor je nekonečný a neohraničený prostor, ve kterém dochází k interakci mezi konzumenty těchto technologií. Vznikl prostřednictvím propojení počítačů a vznikem počítačových sítí. Jedná se o prostor, který se čím dál více blíží k světu reálnému, ve kterém žijeme. Je ale velmi nepravděpodobné, že by došlo ke sloučení.

Termín kyberprostor na rozdíl od dalších počítačových pojmů nemá jednotnou definici. Plamínek¹ uvádí, že pojem pochází z anglického slova *cyberspace* a poprvé byl použit v 80. letech v povídce *Jak vypálit Chrom (1982)* od Williama Gibsona. Ve svojí první knize *Neuromancer (1984)* definoval kyberprostor jako *„konsenzuální halucinaci každý den zakoušená miliardami oprávněných operátorů všech národů, dětmi, které se učí základy matematiky... Grafická reprezentace dat abstrahovaných z bank všech počítačů lidského systému. Nedomyšlitelná komplexnost. Linie světla seřazené v mysli, shluky a souhvězdí dat.*

¹ PLAMÍNEK, Jiří. *Komunikace a prezentace: umění mluvit, slyšet a rozumět*. 2. dopl. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1. s. 95.

Jako světla města...“. Tato definice je spíše definicí, která svojí charakteristikou odráží povahu literárního žánru „kyberpunk“, jehož zakladatelem je již zmiňovaný W. Gibson. Jirovský² uvádí, že o vědeckější definici kyberprostoru se zasloužil americký básník, esejista a zakladatel Electronic Frontier Foundation³ John Barlow, který definuje kyberprostor jako „*existující počítačové sítě a vlastně veškeré telekomunikační sítě.*“ Z řad českých expertů je možné zmínit prof. PhDr. Rudolfa Kohoutka, CSc.⁴, který definuje kyberprostor jako „*virtuální svět vytvořený moderními technologickými prostředky (např. počítačem).*“

Mezi charakteristické znaky, kterými se odlišuje kyberprostor od světa reálného je jazyk a způsob komunikace. Ústředním jazykem internetu i kyberprostoru je angličtina. Jazyk je pak překládán a obsah formulován podle země, ve které se nacházíme. Pro tento jazyk je charakteristické množství zkratk, znaků a emotikonů⁵. Ty užíváme především k doplnění psaného textu z důvodu absence neverbální komunikace. Slouží jen jako náhražka, která neverbální komunikaci nemůže v celé své šíři nahradit. To zapříčiňuje to, že dochází k nepochopení, popř. k nesprávné interpretaci zprávy adresátem. S těmito komunikačními omyly se setkáváme obzvláště na chatu, v emailech a dalších krátkých zprávách, které často nejsou uvedeny do celého kontextu, popř. jsou z něho vytrženy. Dnes se používá řada doplňujících příslušenství v podobě webových kamer, mikrofonů, aj., díky kterým můžeme přenášet zvuk i obraz.

²JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1561-2. s. 17.

³Nezisková organizace hájící občanská práva v digitálním světě.

⁴*Slovník cizích slov*. ABZ.cz: *slovník cizích slov - on-line hledání* [online]. 2005-2014. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

⁵Hovorovou češtinou smajlíci; původ z angl. slova „smile“.

1.2 Psychologické aspekty kyberprostoru

Kyberprostor stejně jako každé jiné prostředí má své specifické znaky, které jsou pro dané prostředí charakteristické. Vzájemné působení jedince a prostředí vyvolává chování, které je výsledkem interakce těchto specifických aspektů a osobnostních charakteristik jedince. Divínová⁶ v souvislosti s těmito aspekty zmiňuje Sulera⁷, který je popisuje následovně.

Omezená percepce

Jak už bylo zmíněno výše, psaný text, který v kyberprostoru zastupuje nejčastější způsob komunikace mezi uživateli, neumožňuje srovnatelný zážitek jako při komunikaci za reálných podmínek. To je zapříčiněno absencí neverbální komunikace, která je důležitou součástí komunikačních procesů. Nejnovější technická zařízení dokáží již přenášet zvuk a obraz v té nejvyšší kvalitě. Přesto jsme stále percepčně omezeni např. v oblasti haptiky, v přenosu chutí, vůní atp.

Vše je založeno na textu

Text zde představuje nový způsob prezentace vlastní identity. Je to postup, který je prakticky neověřitelný, nepoužíváme-li současně kameru, či nedojedlí k osobnímu setkání. Jedinec, se kterým komunikujeme, může i nemusí zachovat vlastní identitu a je tedy obtížné odhalit, s jakým člověkem jsme ve skutečnosti ve spojení.

Flexibilita identit

Tento jev je úzce spjat s anonymitou, kterou kyberprostor v celé své šíři nabízí. Anonymita má za následek deindividuaci, která bude více popsána v další části této práce.

⁶DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 25.

⁷SULER, John. *The basic psychological features of cyberspace: elements of a cyberpsychology model* [online]. 1998 -2003. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>

Změněné a snové stavy

Kyberprostor umožňuje dělat věci, které jsou v reálném světě zcela nemožné. Umožňuje jedinci zažít to, co by za normálních reálných podmínek nezažil. Vytváří prostor pro nekonečné způsoby seberealizace a dostane uživatele až za hranice reality do světa fikce a nekonečného snění.

Transcendentální prostor

Uživatel prostřednictvím internetové sítě může de facto cestovat časem, prostorem a propojit se s jinými uživateli na druhé straně zeměkoule. Tím pádem maže vzdálenostní a geografickou bariéru, která je v reálném světě pro mnohé z nás velkou překážkou, jejíž překonání by nás stálo nejen čas, ale i spoustu peněz. Transcendentální prostor umožňuje i časovou flexibilitu, kterou řadíme také mezi psychologické aspekty kyberprostoru. To, co by v našem offline životě trvalo hodiny, na internetu může trvat sekundy až minuty.

Každý z výše zmíněných aspektů je ve své podstatě zdrojem potenciálního rizika zneužití prostředí kyberprostoru, projevující se lehčími formami deviantního jednání až závažnějšími trestnými činy. V tomto ohledu nejrizikovější je prostředí internetu, kterému bude věnována následující podkapitola.

1.3 Internet jako podmnožina kyberprostoru

„Dalo by se říci, že jsme svědky něčeho historického, něčeho, co světem otřásá jako seismická činnost. Používání internetu světem hýbe tak, jako s ním dříve hýbalo objevení vědeckých metod, vynález tisku a doba průmyslové revoluce.“ Takto pohlíží na internet Kevin Hillstrom.⁸

Internet a kyberprostor jsou pojmy, které jsou velmi frekventované a často dochází k jejich zaměňování. I přesto, že se zdá, že jsou si svoji povahou velmi podobné, z širšího hlediska jsou v mnoha ohledech odlišné. Internet je jedním z míst, se kterými se v kyberprostoru můžeme setkat, a tvoří jednu z jeho podmnožin.

⁸HILLSTROM, Kevin. *The Internet revolution*. Detroit, Mi: Omnigraphics, 2005, xxvi, 203 p. ISBN 07-808-0767-7.

Kyberprostor je dle Hulanové⁹ definován jako „*prostor, který se nám otvírá ve chvíli, kdy pomocí internetových sítí vstupujeme do online prostředí.*“ Internet je charakterizovaný jako „*celosvětový systém navzájem propojených počítačových sítí, ve kterých mezi sebou počítače komunikují pomocí rodiny protokolů TCP/IP. Společným cílem všech lidí využívajících internet je bezproblémová komunikace (výměna dat).*“¹⁰

Užívání internetu má jak pozitivní, tak i negativní vliv na člověka a společnost. Šetří nám čas v mnoha oblastech, umožňuje komunikaci na dálku, rychlý přenos zpráv a dokumentů, uchovává na jednom místě obrovské množství informací atd. I v tomto případě se dá o internetu mluvit jako o dobrém sluhovi, ale zlém pánovi. Rizik užívání internetu je celá řada, ale většina z nich má svůj obecný původ v online komunikaci a virtuální identitě. Tyto dva prvky spolu úzce souvisí a jejich zneužití vede ke vzniku sociálně patologických jevů. V extrémní podobě může mít povahu kriminálního činu.

1.4 Sociální dezorganizace a absence sociální kontroly

Stejně jako samotná společnost, tak i kyberprostor má svoji strukturu. Je možné o ní mluvit jako o struktuře sociální, protože i zde se setkáme s různými sociálními skupinami uživatelů bez ohledu na věk, pohlaví, rasu, příslušnost k etniku atd. Kyberprostor je prostorem, který nemá přesně daná pravidla, není ani nijak ohraničený a neustále se mění. Proto i jeho struktura je nestálá a musí být flexibilní, aby byla udržitelná. Jedná se o určitou fluktuaci, díky které je velmi obtížné udržet v tomto prostředí stabilní řád. To je jednou z příčin, proč kyberprostor je prostorem, který je využíván k nelegálním, protizákonným aktivitám a je tedy místem, který vytváří ideální podmínky pro kriminální činnost.

V reálném světě bychom mluvili o sociální dezorganizaci. Sociální dezorganizace podle Jana Jandourka¹¹ nastane v případě, že „*obec (v tomto případě*

⁹HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-807-3875-459. s. 16.

¹⁰Internet. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Internet>.

¹¹JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha. 2011. s. 44.

kyberprostor) už nedokáže uspokojit potřeby svých lidí (uživatelů) a není ani žádná vnější síla, která by to dokázala. Ujmou se toho různí jedinci sami a prostor takto získané svobody často využijí nezákonným způsobem (kyberkriminalita).“ Podobným způsobem k tomu dochází i v kyberprostoru.

Sociální kontrola je důležitým aspektem pro udržení morálního chování a do určité míry zajišťuje prevenci vzniku sociálně patologického chování. Jelikož je míra sociální kontroly v kyberprostoru potlačena a omezena výše zmíněnými psychosociálními aspekty, není nic, co by bránilo uživatelům chovat se disociálně a nemorálně. Pro pachatele internetové trestné činnosti není ani kyberprostor zcela bezpečným prostředím, kde by se nemuseli obávat sankcí za svoje protizákonné jednání. Jak dodává Doc. Ing. Václav Jirovský, CSc.¹², vedoucí Ústavu bezpečnostních technologií a inženýrství, proděkan Fakulty dopravní ČVUT: *„bohužel, právě pocit anonymity na internetu je veskrze falešný a neoprávněný. Vždy, když bude potřeba dotyčného autora vyhledat, tak ho vyhledáte, s výjimkou skutečně zkušených, technologicky zdatných jedinců, kteří dokáží za sebou tzv. zamést. Co jednou zanecháte na síti, to tam prostě zůstane, ať už jde o vaše radosti, strasti či průšvihy.“*

Kyberprostor je místem, kde neplatí žádná pravidla a vzhledem k velmi liberálním podmínkám a nízké kontrole činností jednotlivých uživatelů, je kyberprostor rájem pro zločin. Kriminálního a disociálního chování se dopouštějí i lidé, kteří by se jich nebyli schopni dopustit v reálném světě. Následující kapitola bude zaměřena na virtuální identitu, která taktéž umožňuje pachatelům páchat trestné činy na internetu bez sebemenších zábran a s nulovou odpovědností.

¹²KUŽEL, Stanislav. *Kybernetická kriminalita I: Co se děje v kyberprostoru*. In: *BusinessIT* [online]. 2004 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.businessit.cz/cz/kyberneticka-kriminalita-i-co-se-deje-v-kyberprostoru.php>

2 Virtuální identita

Ve slovníku najdeme slovo identita ve spojitosti se synonymy osobnost a individualita. Pojem identita znamená, že někým jsme. Nějak vnímáme sebe a nějak zase ostatní. Každý je jiný, tudíž každý z nás má jinou identitu, díky které se od sebe odlišujeme. Identita je definována jako „*soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité skupině.*“¹³

Definice virtuální identity není zatím jednotná a ustálená. Jedná se o relativně nový termín spojovaný s kyberprostorem, bez kterého by virtuální identita nemohla vůbec existovat. O vytvoření definice se pokusil např. Šmahel¹⁴, který označuje virtuální identitu za takovou, „*kerou člověk sám sobě vytvoří a pod kterou se následně na internetu prezentuje*“. Dalším autorem jedné z definic virtuální identity je Hayles¹⁵, který ji popisuje jako „*kyberprostorové tělo, které je odolné vůči zhoubným vlivům a vzniklé Já je vytvořeno jako proměnlivá a mnohotvárná jednotka.*“

Možnosti kyberprostoru jsou neomezené, to umožňuje jeho uživateli vytvořit si virtuální identitu naprosto odlišnou od té reálné. Uživatelé si prostřednictvím svojí virtuální identity mohou zvolit jakýkoliv věk, jméno, pohlaví, státní příslušnost a to vše podle své libosti. Pachatel si vytváří falešnou identitu a její vlastnosti přizpůsobuje oběti. Jedná se tedy převážně o identitu dynamickou, která může pachateli činit potíže především v případě, kdy jich má vytvořených hned několik. Pachatel s tímto typem identity může ve svém počínání udělat chybu, splést si identity a tím se prozradit, nebo tím alespoň snížit svoji věrohodnost a svoji oběť od sebe odlákat. Se statickou falešnou identitou se setkáme převážně u jedinců na sociálních sítích, kde se pachatel prezentuje s již vytvořenými a předem danými vlastnostmi. Kopecký ve své studii hovoří i o tak zvané falešné autoritě, kdy pachatel

¹³HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Jiří Budka, 1993, 297 s. ISBN 80-901-5490-5.

¹⁴ŠMAHEL, David. *Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!* [online]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>

¹⁵HAYLES, N. Katherine. *How We Became Posthuman Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press, 1999. ISBN 978-022-6321-394.

vystupuje jako představitel firmy, který svým vytipovaným obětím přinese nějaký užitek. „Setkáváme se i s případy, kdy útočník předstíral, že je jednatelem firmy zaměřující se na finanční pomoc sociálně slabým dětem. Jménem této firmy pak navazoval kontakty s potenciálními oběťmi pomocí internetových inzerátů. Autorita firmy (i když fiktivní) dodala informacím šířeným internetem na věrohodnosti.“¹⁶

Nově vytvořená virtuální identita může být ve shodě s identitou reálnou, nebo se od ní může v určitých aspektech lišit. Je možné si vytvořit identitu, která se nebude shodovat s žádnou vlastností pravé identity. Tato situace ale není tak častá, protože jedinec si nevědomě projektuje některé části svého pravého já do své nově vytvořené virtuální identity. Ve výsledku to znamená, že jedinec zde nevystupuje pod svoji vlastní identitou a to má za následek zvýšenou mírou disinhibice, popř. disociace a dochází k tzv. stavu deindividuace.

Tato kapitola se bude zabývat změnami nejen vnímáním sebe sama, ale i změnou chování a jednání jedinců pod ztrátou vlastní identity a vlivem identity virtuální. Člověk vzhledem ke zmíněným aspektům získá pocit vyššího sebevědomí a jeho jednání je často ovlivněno spíše pudy, instinktem (Id), racionální a morální stránka uvažování (Ego, Superego) ustupuje do pozadí. V následujících podkapitolách jsou uvedeny příklady různých psychosociálních aspektů virtuální identity.

2.1 Anonymita

Jedna z nejpřitažlivějších vlastností kybersvěta je anonymita, tedy možnost nechat utajené a skryté vlastnosti či skutečnosti, za které se stydíme nebo jejichž zveřejnění by nás stavělo do situace nám nepříjemné. Anonymita kyberprostoru je velkým lákadlem a pokušením pro všechny, kteří se chtějí disociovat od všeho, s čím nejsou spokojeni a vytvořit si identitu dle vlastní libosti. Touha být v anonymitě je

¹⁶KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. Vydavatel: NET UNIVERSITY s. r. o, 2010. 16.s. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

odrazem touhy odstranit kritické vlastnosti naší osobnosti a přijmout nové, které bychom v reálném světě mít nemohly nebo jejichž dosažení by nás stálo spoustu sil.

Anonymita je jakási výhoda, kterou člověk v kyberprostoru získá a může jí využít ve svůj prospěch i na úkor jiných. Může se díky ní dívat, ale zároveň nebýt viděn. A to je přesně vlastnost, které pachatelé na internetu využívají, díky které mají možnost skrýt informace o vlastní identitě a páchat trestnou činnost ve větším utajení a jednodušeji než ve světě reálném.

Na druhou stranu ani anonymita v kyberprostoru není tak anonymní, jak se na první pohled může zdát. Kdybychom chápali anonymitu ve smyslu: „na internetu mě nikdo nevidí, nikdo nemůže zjistit, na které stránky se dívám, co stahuji; nikdo nemůže zjistit, že se vydávám za někoho jiného, že uchovávám pornografický materiál apod.“, tak bychom v tomto případě nemohli tvrdit, že internet je prostředím anonymním a že zde má člověk naprosté soukromí. Mnoho uživatelů pod tíhou deindividuace má pocit, že se nikdo o jejich aktivitě dozvědět nemůže. Opak je pravdou. Mluvíme o anonymitě zdánlivé. Jak uvádí Hulanová¹⁷, obecně by se dalo říct, že vstoupí-li člověk na internet, může se rozloučit s anonymitou a soukromím. Jak vysvětluje Příbyl¹⁸, „*tok dat je vždy obousměrný, to znamená, že pokud k nám mají proudit nějaká data, třeba když si prohlížíme nějaký web, tak náš počítač musí vznést požadavek i s uvedením zpáteční adresy.*“ To platí pro jakoukoliv internetovou službu. Vždy když se připojíme k internetu, posíláme informace o svoji aktivitě na příslušný server, ze kterého nám jsou pak zaslány informace, o které žádám. Jak řekl Příbyl¹⁹, „*anonymitu by měl člověk hledat jinde než na internetu.*“

¹⁷HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. 1. vyd. Praha: Triton, 2012, 217 s. ISBN 978-807-3875-459.

¹⁸PŘIBYL, Tomáš, *Otázky a odpovědi. Newsletter Linky bezpečí k bezpečnému internetu: Seznámení s kybernetickým prostorem.* 2010, 4., s. 3

¹⁹Tamtéž. s. 3.

2.2 Deindividuace

Důležitým psychosociálním aspektem virtuální identity je aspekt deindividuace. Nejedná se o termín, který by přímo souvisel s virtuální identitou, ale princip na kterém je deindividuace založená, je úzce spjat s tím, co s člověkem udělá kyberprostor a jeho nově vzniklá virtuální identita.

Deindividuace je příkladem toho, co s lidmi udělá nová role a jak výrazný vliv to může mít na jejich následné chování a jednání. Vliv deindividuace na člověka nám zobrazuje Stanfordský vězeňský experiment z roku 1971, který jak zmiňuje Zimbardo ve své knize *Moc a Zlo*, se stal klasickou ukázkou toho, jak negativní vlivy sociální situace výrazně ovlivňují chování jinak normálních a zdravých osob. Další zjevný příklad, jak odosobnění zapříčiňuje vznik antisociálního chování, je znázorněn v knize Williama Goldinga, ve které se hodný křesťanský chlapec, který se změnou svého zevnějšku (pomalováním obličeje, která způsobila deindividuaci), přemění ve vraždící nestvůru. Jeho nová identita mu dovolovala zbavit se svých běžných morálních zásad a podlehnout aktuálním impulzům a pudům. Dalším pěkným příkladem deindividuace mohou být Milgramovy experimenty z roku 1963 nebo Halloweenský experiment Scotta Frazera.

Výsledkem je snížení nebo úplná ztráta sebeuvědomění, která vede k menší či žádné autoregulaci vlastního jednání a schopnosti racionálně uvažovat. Jedinec získal jinou roli (v našem případě získal virtuální identitu), která mu dává možnost odklonit se od svého vlastního *já*, přijmout jiné *já*, což vede k odosobnění. To umožňuje jedinci s novou anonymní identitou jednat iracionálně bez pocitů viny či sociálního zahanbení.

Jak píše Zimbardo²⁰ ve své knize *„cokoliv, co vyvolá u někoho pocit anonymity, jako by nikdo nevěděl, kdo on vlastně je, redukuje smysl odpovědnosti a vytváří potenciál, aby tato osoba jednala zlým způsobem – jakmile situace dovolí násilí.“* Tento aspekt utváří kyberprostor ideálním prostředím pro páchaní mnoha

²⁰ZIMBARDO, Philip G. *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Praha: Moraviapress, 2005. ISBN 80-861-8180-4. s. 37

druhů trestné činnosti a dává tak podnět jedincům chovat se protizákonně a nemorálně.

2.3 Fragmentace

Možnost měnit své role (identity) či přepínat mezi nimi je jedním z dalších psychosociálních aspektů virtuální identity. Tento fenomén je z pohledu sociologie nazýváám fragmentací. Divínová²¹ poukazuje na to, že *„většina fragmentovaných sociálních tváří je integrována na vnitřním smyslu samotného já. Online osobnosti však takto integrovány nejsou a z pohledu jednotlivce se může objevit jednotlivé psychické spojení mezi zážitky jeho jednotlivých osobností.“*

Prvky fragmentace ve vztahu k virtuální identitě jsou zřetelné v případech, kdy jedinec má několik virtuálních identit a v každém online prostředí používá jinou. Může dojít prolínání jednotlivých virtuálních identit a taktéž může docházet k přesunu některých prvků z virtuální identity (online identit) do identity reálné (offline identity). Tím se potvrzují závěry řady výzkumů, které prokazují na vliv informačních a komunikačních technologií na formování identity jedince.

2.4 Disinhibice

Pojem spjatý s internetovým prostředím, konkrétně se vztahující k internetové komunikaci, je pojem disinhibice. Efekt disinhibice lze česky popsat jako „odložení zábran“. Historie tohoto pojmu sahá do první poloviny 80. let, kdy byla disinhibice poprvé prozkoumána při výzkumném šetření verbálních projevů v elektronické komunikaci.²² Tímto pojmem se zabýval Vybíral²³, který ho charakterizuje jako *„ztrátu nebo překonání neshmlosti, plachosti a ostychu, v krajních podobách může jít o obcházení tabu a zákazů, tedy o jistou odvážanost či nevázanost na normy...“* Ať už jakkoliv komunikujeme skrze internet, máme tendenci k disinhibici, což v praxi

²¹DIVÍNŮVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. S. 37

²²COLLINS, Mauri, *Flaming*. [on-line]. 1992. Dostupný z: <http://emoderators.com/papers/flames.html>

²³VYBÍRAL, Zdeněk. *Výzkum disinhibice u mladých uživatelů chatu*. In Plaňava I., Pilát (Eds.), *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno. 2002. ISBN: 80-86598-36-5

znamená, že jsme zbaveni zábran. Jsme více v komunikaci otevřenější, sdílnější a říkáme věci, které bychom v komunikaci face to face neříkali.

Disinhibice je způsobená nejen anonymitou, kterou kyberprostor svým uživatelům poskytuje, ale i dalšími faktory, které dále rozvádí Suler²⁴ :

1. asynchronicita komunikace (nemusím odpovídat hned, odpověď si mohu promyslet)
2. neviditelnost (nejsem viděn, nikdo neví, jak vypadám, jak se tvářím.)
3. solipsistická introjekce (proces, při kterém si vytvářím představu o druhém jedinci na základě online komunikace)
4. neutralizace statusu (společenský status při online komunikaci nehraje takovou významnou roli jako v reálném světě; nedochází k přenosu statusů z reálného prostředí do kyberprostoru)
5. anonymita (nikdo neví, jaký doopravdy jsem)
6. další účinky samotné interakce

2.5 Disociace

Jedním z projevů škodlivé disinhibice, se kterou se při online komunikaci můžeme setkat, je stav, který Suler popisuje jako disociaci. S pojmem se setkáme u P. Janeta²⁵, který disociaci označuje jako „rozštěp osobnosti nebo její rozpad“. Ve spojitosti s kyberprostorem lze říci, že stav disociace nastává v případě, kdy internetový uživatel se distancuje od aktivit na internetu, které jsou neslučitelné s jeho reálnou identitou. Jedinec po ukončení aktivity v kyberprostoru je přesvědčený, že to nebyl on, kdo slovně útočil na ostatní v chatové místnosti, že to nebyl on, kdo si prohlížel dětskou pornografii.²⁶ Jedná se o tzv. disociativní

²⁴SULER, John *The psychology of Cyberspace*. [online]. 1998 -2003. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z:<http://users.rider.edu/~suler/psyber/basicfeat.html>.

²⁵JANET, P. In: DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton. ISBN 80-725-4636-8. s. 32.

²⁶DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha. 2005. ISBN 80-725-4636-8.

imaginaci. Psycholog Lukáš Blinky²⁷ ji definuje jako „*psychologický stav jedince, který nepřebírá odpovědnost za svoje jednání v kyberprostoru, jelikož všechno, co se v tomto nereálném světě odehrává, chápe jako fikci. Vše se děje jen jako. Proč by tedy měli být zodpovědní za to, co se stalo ve světě, který v podstatě neexistuje?*“

Absence sociální kontroly v kyberprostoru a přítomnost výše zmíněných aspektů, stejně jako v určitých společenských oblastech, může být jedním z indikátorů vzrůstající kriminální činnosti. Následující kapitola se bude zabývat kriminálními činy, které jsou výsledkem interakce virtuální identity s kyberprostorem.

²⁷ BLINKA, L.. *Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!* [online]. 28. 04. 2010 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>

3 Internetová kriminalita páchaná na dětech

Počítačová kriminalita z kriminalistického hlediska dle S. Grosse²⁸ je „skupina společensky nebezpečných jednání páchaných prostředky výpočetní techniky v podmínkách komunikačních sítí, systémů, programového vybavení a databází výpočetní techniky. Do počítačové a internetové kriminality řadíme řadu trestným činů, které jsou postihnutelné dle trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb.“

Obecně lze říci, že mezi nejhorší trestné činy řadíme takové trestné činy, které jsou páchané na dětech a mladistvých a to bez ohledu na to, jakým způsobem byl trestný čin spáchán. Děti jsou řazeny do zvláštní skupiny obětí trestných činů, které vymezuje Deklarace OSN o soudnictví a záležitostech týkajících se dětských obětí a svědků trestných činů.²⁹

Mezi nejrizikovější oblasti patří dle Hulanové³⁰ „získávání osobních informací, fotografií a videí obětí; vystavování obětí nevhodným a nebezpečným materiálům, jako je např.: pornografie a sexuálně agresivní chování; dále kybergrooming; násilí různého druhu a také šikana.“ Tato kapitola se bude konkrétněji zabývat nejčastějšími formami internetové kriminality páchané na dětech a příčinami jejich vzniku.

3.1 Kyberšikana

Definici kyberšikany vychází z definice šikany, která tvoří její základ. Jejich odlišnost spatřujeme v místě či prostoru, který je pro dané rizikové chování charakteristický. Kolář³¹ definuje šikanu jako chování, kdy „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá

²⁸GROSS,S. History, Development and Cyber Threats Related to Cyber (Computer) Crime. Zlín. 2009.

²⁹Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. In: *Liga lidských práv*. 2007.

³⁰HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha, 2012s. ISBN 978-807-3875-459.

³¹KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-717-8513-X.

k tomu agresí nebo manipulaci.“ Kyberšikana je druhem šikany, pro kterou je charakteristické, že agresor využívá prostředí internetu k šikanování svých obětí. S projevy kyberšikany se můžeme setkat na webových stránkách, sociálních sítích, v chatovacích místnostech, blozích i prostřednictvím SMS, MMS, emailu. Internet se stává pro agresora ideálním prostředím a to především díky anonymitě, která v jedinci vyvolává pocit větší svobody. To může být podmětem ke vzniku agresivního chování.

Organizace Stopcyberbullying.org³² se zaměřuje na problém kyberšikany a definuje ji jako *„situaci, kdy dítě nebo dospívající opakovaně trápí, hrozí, pronásleduje, ponižuje, zesměšňuje, nebo se jinak zaměřuje na jiné dítě nebo dospívajícího pomocí textových zpráv, e-mailů, IM nebo pomocí jakéhokoliv jiného typu moderních komunikačních technologií.“*

V dnešní době byly zaznamenány nové formy kyberšikany, které se od sebe odlišují svým obsahem nebo formou. Mezi nejnovější patří tzv. *happy slapping* (v českém překladu: spokojené fackování). Tento nový jev se netýká pouze dětí a mládeže, ale obětí může být v podstatě kdokoliv. Jedná se o formu ponižování, kdy agresor si náhodně vybere svojí oběť, ke které přistoupí a dá jí pohlavek nebo facku. U toho se nechá natáček a následně je video šířeno po internetu. Bohužel se stává, že agresori zachází mnohem dál a obtěžování oběti nekončí pouze u pohlavků. Čím brutálnější zákrok, tím se zvyšuje sledovanost a oblíbenost daného videa a především agresora, kteří se předhánějí v tom, kdo natočí brutálnější video.³³

3.2 Kyberstalking

Kyberstalking má svůj základ ve stalkingu. Dřív se tento pojem spojoval s lovením a stopováním zvěře. Nyní se posouvá do popředí ve spojitosti s člověkem a zde je tento pojem klasifikován ve smyslu nebezpečného pronásledování a obtěžování. Poprvé byl v tomto smyslu definován v 90. letech v USA, kde je od té doby považován za závažný problém, který má svoje místo i v trestním právu.

³²KOWALSKI, Robin M, Sue LIMBER a Patricia W AGATSTON. *Cyber bullying: bullying in the digital age*. Malden. 2008. ISBN 9781405159920.

³³HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha, 2012s. ISBN 978-807-3875-459. s. 39.

Ustálená definice kyberstalkingu zatím neexistuje vzhledem k tomu, že se jedná o pojem poměrně nový. Obecně lze říci, že kyberstalking je „opakované, obtěžující a výhružné chování prostřednictvím internetu nebo jiných elektronických prostředků komunikace.“³⁴ Od 1. 1. 2010 je nebezpečné pronásledování v České republice trestným činem (§ 354 Trestní zákoník - zákon č. 40/2009 Sb.)³⁵.

Podle statistik je nejčastějším agresorem muž a nejčastější obětí žena. Jako příklad lze uvést anglosaské studie³⁶, které udávají, že 4-7 % mužů a 12-17 % žen se se stalkingem osobně setkalo. Výsledky německé studie³⁷ ukazují, že nejčastější obětí jsou ženy (87,5 %). Motivací agresora je získat, co největší přehled o aktivitách a životě své oběti. Častou příčinou je žárlivost, pocit neopětované lásky nebo nedostatek pozornosti ze strany oběti. Hulanová³⁸ upozorňuje na skutečnost, že „problém spočívá v pachateli a jeho osobnosti, a nikoliv v oběti.“ U dětí se kyberstalkingem setkáme jen zřídka, přesto je nezbytné, aby se děti s tímto trestným činem seznámily, aby si uvědomily jeho nebezpečnost.

3.3 Dětská pornografie online

„Pornografii můžeme chápat jako komodifikaci sexu, tedy přeměnu sexu na zboží, ale to by byl jen velmi neúplný pohled. Současná exploze pornografických materiálů, z nichž většina je orientovaná na muže, a jimi je také konzumována, odpovídá svou formou převládající koncentraci na sex vysoké intenzity bez emocí.“³⁹

Dětská pornografie a pornografie obecně se šíří prostřednictvím internetu velmi rychle. I přes velký rozmach informačních technologií neexistuje žádný

³⁴HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-807-3875-459.s. 69.

³⁵Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) [online]. 2. 8. 2014 [cit. 2014-08-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.pracepropravniky.cz/zakony/trestni-zakonik-uplne-zneni>>

³⁶Dressing, Kuehner, Gass Lifetime prevalence and impact of stalking in a European population. 2005. s. 168–172.

³⁷Tamtéž.

³⁸HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-807-3875-459.s. 75

³⁹GIDDENS, Anthony. Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech. Praha. 2012. ISBN 978-802-6201-755. s. 129.

bezpečnostní mechanismus, který by potlačoval či zabraňoval šíření dětské pornografie. Bylo zjištěno, že je velmi obtížné zabránit zobrazení pornografie mladému uživateli. „Na území USA a zemích evropské unie je šíření a tvorba pornografického materiálu s osobami mladšími 18 let zakázána. Tento materiál je převážně distribuován z bývalého Sovětského svazu nebo jihovýchodní Asie.“⁴⁰ I přes tento zákaz koluje internetem velké množství materiálů obsahující obnažené fotky dětí a mladistvých. Jedním z distributorů jsou právě děti a mladiství, kteří se nevědomě podílí na šíření pornografie tím, že zveřejňují svoje citlivé fotky a přeposílají je prostřednictvím emailu, chatu dalším osobám. Mezi adresáty těchto citlivých materiálů mohou být i pedofilové.

Zákeřnost, kterou skýtá zasílání pornografie druhým osobám, je i v tom, že jejich adresát se může dožadovat dalších a dalších fotek pod hrozbou jejich zveřejnění. Jako např. „muž (38), který na internetu v roce 2008 nabízel nezletilým chlapcům splnění různých přání. Za to požadoval zaslání jejich fotografií, později jejich nahých těl a pohlavních orgánů. Po tom chtěl po chlapcích sex, a když ti to odmítali, vyhrožoval jim, že fotografie zveřejní. Byl podezřelý, že takhle zneužil přes 30 mladých lidí.“⁴¹

3.4 Příčiny internetové kriminality páchané na dětech

Dnešním světem hýbe internet, který skýtá neomezené možnosti. Toho si je vědoma i velká sorta kriminálních pachatelů, kteří toho patřičně využívají. Dříve byla nejvíce páchána trestná činnost na dětech venku v okolí jejich bydliště, tedy v místech, kde děti trávily volný čas. Pokud nepočítáme zločiny, které se odehrávaly za zdmi jejich domova.

Statistické údaje dokazují, že i způsob, jakým dnešní děti a mládež tráví volný čas, se odráží na zvyšujícím se počtu případů internetové kriminality páchané na dětech. V dnešní postmoderní době většina dětí tráví volný čas na sociálních sítích, internetu a v kyberprostoru. Došlo ke zvýšení množství případů, které se odehrály

⁴⁰JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha. 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 87.

⁴¹ Tamtéž. s. 88.

v právě již zmiňovaném prostředí. Hodnotová orientace dětí ve vztahu ke způsobu trávení volného času dokládá i výzkumné šetření Národního institutu dětí a mládeže MŠMT⁴² z roku 2012 pod záštitou Klíče pro život. Tyto výsledky dokazují zvyšující se trend trávení volného času dětí ve věku 6 – 15 let na počítači a chatování si s kamarády prostřednictvím internetu. Výsledky, které jsou dostupné z tohoto šetření, ukazují, že denně chatuje asi 25% dětí ve věku 13-15 let, několikrát do týdne chatuje 50% dotázaných a alespoň jednou týdně chatuje již téměř 70%. Na internet se denně připojuje více než 27% starších dětí (13-15 let), několikrát týdně je jich k internetu připojeno 53%. Nejvíce zastoupenou skupinou uživatelů internetu dle Českého statistického úřadu jsou studenti (16 let a starší). Internet podle těchto statistik v roce 2008 používalo 98% všech studentů.⁴³

Další příčinou je i obecně známý fakt, že „*děti (podobně jako senioři, osoby se zdravotním postižením, bezdomovci, opilí lidé) patří do skupiny lidí, kteří jsou z objektivního hlediska oslabení a to především po stránce fyzické a svoji viditelnou bezbranností jsou pro pachatele lehkou a snadnou kořistí. V důsledku svých fyzických, emocionálních a kognitivních charakteristik zaujímají pozici slabší a bezbranné osoby.*“⁴⁴ Svůj podíl na zvyšování počtu obětí (dětí) má i vliv výchovy a prostředí, ve kterém dítě žije. „*Internet se stal každodenní součástí života dětí, mladistvých, dospělých i seniorů. Ale ne všichni jsou informováni o úskalích, která jsou s jeho užíváním spojena. Bohužel se také velmi často stává, že uživatele hrozby znají, vědí o nich, vědí, jak se jim bránit, ale přesto je podceňují a nevěnují jim patřičnou pozornost. Naším cílem je proto rozšířit povědomí o možných nebezpečích, ale také o krocích, jak se před nimi chránit,*“ uvedl Roman Cabálek⁴⁵, generální ředitel společnosti Microsoft.

⁴²Národní institut dětí a mládeže: Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let. 2011. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>

⁴³Český statistický úřad. *Informační technologie v domácnostech a mezi jednotlivci*. 2009[cit. 2014-04-20]. Dostupný z WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/domacnosti-a_jednotlici.

⁴⁴ČÍRTKOVÁ, L. *Sexuální zneužívání dětí*. Kriminologický sborník. 1999. s. 42.

⁴⁵Bezpečný internet. In: *Policie České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/bezpecny-internet-270537.aspx>

4 Kybergrooming

S rozvojem informačních a komunikačních technologií roste i kybernetická agrese. Mezi nové druhy tohoto typu agrese patří vedle kyberšikany i kybergrooming. Jedná se o poměrně nový termín, který není v České republice zatím příliš rozšířený. O povaze tohoto jevu se v české i zahraniční literatuře mnoho informací nedozvíme. Přesto se najde řada odborníků, převážně zahraničních, kteří se kybergroomingem zabývají, a kteří se snaží o to, aby se o jeho nebezpečnosti dozvědělo co nejvíce lidí. Akcent je kladen převážně na mládež a dospívající, kteří tvoří nejrizikovější skupinu.

Kybergrooming je možné zařadit mezi sociální problémy, mezi které se mimo jiné řadí i zneužívání dětí. To, jestli je zneužívání dětí sociální problém, nebo nikoliv, závisí i na místě a čase. Jak uvádí autor knihy *A sociology of crime* Hester a Eglin,⁴⁶ zneužívání dětí bylo jako problém odhaleno až počátkem šedesátých let 20. století, do té doby nebylo považované za problém.⁴⁷

Kybergrooming se na rozdíl od řady dalších činů liší svoji strukturou a především tím, že pachatel dlouhou dobu vyčkává, než na svoji oběť přímo zaútočí. Útočištěm pachatele jsou sociální sítě, seznamky, chatovací místnosti, tedy místa v internetu, která jsou dětmi a mladými lidmi vyhledávána. Děti a mladiství navštěvují tyto portály často i s cílem získat nové kamarády. Touha najít si kamaráda podle svých představ, se může takovým jedincům stát osudným. Často se to stává v případech, kdy dítě nemá dobré vztahy ve třídním kolektivu, nemá žádného dobrého kamaráda či pochází z nefunkční rodiny. Potřeba někam patřit, mít někoho rád a zároveň být milován, pro tyto děti může být tak silné, že je pak těžké přijmout fakt, že ten, kdo jim tento pocit dává, jim naopak chce ublížit.

⁴⁶HESTER, Stephen, Peter EGLIN. *A sociology of crime*. New York: Routledge, 1992. ISBN 04-150-7370-7.

⁴⁷JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260.

Místem setkání pachatele a oběti je tedy kyberprostor. Podle řady výzkumů (CEOP⁴⁸, 2008) „probíhá kybergrooming nejčastěji právě v prostředí instant messengerů (56 % případů), další pozici pak obsadily sociální sítě (11,4 % případů). Internetoví predátoři však kromě těchto komunikačních prostředků využívají také inzertní portály, na kterých nabízející dětem různé možnosti výdělků či kariéry (např. v oblasti modelingu), často navštěvují portály zaměřené přímo na nezletilé uživatele internetu (dětské portály, portály zaměřené na volnočasové aktivity, herní portály a další internetové stránky).“⁴⁹ Průzkumy ukázaly, že v roce 2010 jeden z deseti dospívajících jedinců obdržel prostřednictvím informačních a komunikačních technologií zprávu s nežádoucím sexuálním obsahem. Německá studie, která byla provedena v roce 2007, jejíž reprezentativní vzorek činil 1700 mladistvých ve věku 10 až 19 let, uvádí, že 38 % účastníků obdrželo dotazy týkající se sexuálních témat, 11% obdrželo prostřednictvím informačních a komunikačních technologií fotografie, videa se sexuálním obsahem a 7% bylo opakovaně kontaktováno.⁵⁰

4.1 Grooming versus kybergrooming

Grooming je definován jako „chování, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít.“⁵¹ Grooming a následné pohlavní zneužití se odehrává ve většině případů v rodině, ve škole nebo v okolí, které dítě dobře zná. Dříve jsme se setkávali převážně s případy groomingu, kdy agresor vyhledával své oběti venku na ulicích, na hřištích atd. S rychlým rozvojem internetu se dění přesunulo do kyberprostoru. To umožňuje pachatelům této trestní činnosti určité pohodlí. Nejenže nemusí svoji oběť sledovat venku a složitě s ní navazovat kontakt, lákat ji na sladkosti atd., ale především mohou být v kontaktu s více potencionálními oběťmi najednou a kontaktovat je všechny

⁴⁸Child Exploitation and Online Protection Centre. On-line:
http://www.ceop.gov.uk/mediacentre/pressreleases/2008/ceop_12092008.asp

⁴⁹KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

⁵⁰JONES, L.M., MITCHELL, K.J. & FINKELHOR, D. *Trends in youth Internet victimizations: Findings from three youth Internet safety surveys, 2000 – 2010*.

⁵¹Slovníček nejdůležitějších pojmů. In: Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2013 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.uouu.cz/slovnicek-nejdulezitejsich-pojmu/ds-2617/p1=2617>

z jednoho místa. Nemusí se přesouvat z místa na místo a obávat se, že budou odhaleni. Prostřednictvím internetu si mohou vytvořit zcela novou identitu, která jim umožní snazší přiblížení a manipulaci s obětí.

Přesunutím groomingu do kyberprostoru vznikl jev nazývaný kybergrooming, který „označuje chování uživatelů internetu, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít.“⁵² Kybergrooming je založený na důvěrném vztahu mezi agresorem (obvykle dospělá osoba) a jeho obětí (osoba obvykle nezletilá). Vztah vzniká v kyberprostoru (na rozdíl od groomingu), kde agresor s pomocí různých technik a manipulace, postupně a systematicky získává důvěru v oběti, kterou následně zneužije ve svůj prospěch. Následující kapitola bude podrobněji rozebírat jednotlivé fáze kybergroomingu a jeho charakteristické znaky.

4.2 Fáze kybergroomingu – modus operandi

Proces kybergroomingu má svoje charakteristické fáze, není však nikde psané, že by každý trestný čin tohoto charakteru vykazoval stejný postup. Jedná se ale o jakýsi modus operandi, v kriminologii používaný pro případy zločinů, který pro svůj typický styl a postup napomáhá kriminalistům v dopadení pachatele a předvídání jeho následujících kroků.

1. Vzbuzení důvěry a snaha izolovat oběť

V této fázi dochází k tzv. sebeotvírání, kdy oba komunikující sdělují o sobě osobní informace, aby získali co největší představu o druhé osobě na opačné straně. Již v této části agresor často zná bližší informace o své oběti, to znamená, že ví, kde bydlí, kam chodí do školy, telefonní číslo apod. Tato metoda je nazývána metodou *fishing*. Oběť sděluje nejen osobní informace, ale i pocity, přání, touhy a starosti. Hlavně na tuto emociální stránku oběti se kybergroomer zaměřuje.

Agresor využívá znalostí a zkušeností, které o svých obětech má. Ví, co chtějí slyšet, ví, kde mají své citlivé stránky. Obecně se agresor zaměřuje na sdílení zájmů a koníčků, smysl pro humor, pozornost a souhlas. Základem je tedy komunikace

⁵²HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-807-3875-459. s. 52.

přizpůsobená oběti. „Právě děti se často mylně domnívají, že by nebezpečného dospělého poznaly podle způsobu vyjadřování. To není vždy snadné, protože agresor tráví hodiny pročitáním blogů, osobních stránek, diskuzí apod., kde zkoumá vyjadřování dětí.“⁵³

Agresor postupem času do komunikace začleňuje sexuální tematiku, která je obzvláště pro děti školního věku zajímavá a vyhledávaná. Čím více informací si sdělí a čím více budou vstupovat do intimních rozhovorů, tím více se bude prohlubovat jejich vzájemná důvěra. To je začátek tzv. *sextingu*. Metodu sexting následně popisuje Metodický materiál pro pedagogické pracovníky⁵⁴. „*Pojem sexting je složeninou slov „sex“ a „texting“.* Označuje zasílání elektronických zpráv (SMS, MMS, emailů atd.) či sdílení materiálu s erotickým a sexuálním podtextem. Zpravidla se jedná především o sexuálně orientované komentáře, odhalené fotografie a videa. *Sexting je fenoménem hlavně u dospívajících jak u dívek i tak i chlapců.*

Oběť je ráda, že našla svoji spřízněnou duši. Získala někoho, s kým může komunikovat otevřeně, kdo ji vyslechne a kdo ji bude chápat. Kybergroomer si je toho vědom a využívá různé metody k tomu, aby dosáhl co nejvyšší věrohodnosti a důvěry. Používá metodu *mirroring*, tzn. efekt zrcadlení. Zrcadlení je velmi efektivní metodou, která se používá i při běžné komunikaci a využívá ji mimo jiné řada expertů např.: lobbisti, fundraiseři, manažeři. Základním principem, na kterém mirroring stojí, je předkládat jedinci, se kterým komunikujeme, jeho vlastní *já* promítané do našeho jednání a chování – „dělat mu zrcadlo“. „*Pokud oběť útočnickovi sdělí, že se cítí například osamělá a má nějaké problémy a starosti, predátor odpoví, že má podobné problémy a plně ji chápe. Nabízí jí, že se mu může s důvěrou svěřit.*“⁵⁵ Pachatelé sdílí s obětí stejné myšlenky, názory, vytváří si stejné fiktivní koníčky jako

⁵³Grooming. In: *KISK: Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU* [online]. 2011 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Grooming>

⁵⁴KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012

⁵⁵KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

oběť a tím získává její důvěru. To je hlavní důvod, proč se (v tomto případě) dítě k němu vrací a často ho i samo kontaktuje.⁵⁶

V této fázi již dochází k nátlaku na oběť a k její izolaci od ostatních, především od kamarádů a rodičů. Útočník zahlučuje svoji oběť frázemi typu: „*rodiče ti nerozumí, já ano; mně se můžeš svěřit se svými problémy; neříkej o tom ostatním dětem, žártily by; neříkej o tom mamince, kdybys jí to řekla, nenáviděla by tě apod.*“⁵⁷

2. Podplácení dárky nebo různými službami, budování kamarádkého vztahu

V této fázi dochází k podplácení a získávání si přízně oběti prostřednictvím zasílání dárků či vytváření výhod a služeb, které pachatel své oběti přináší. Mluvíme o tak zvanému *luringu* neboli vábení a uplácení oběti dárky (peníze, kredit, mobilní telefon, lístky do kina atd.)⁵⁸ Kybergroomer zasílá dárky výměnou za citlivé informace, fotografie atd. Dítě si neuvědomuje závažnost a nebezpečí, které mu hrozí v případě vyzrazení citlivých osobních informací, popř. zasláním svých fotografií. V tomto momentě už získává kybergroomer nad dítětem moc. „*To dokládají případy obětí, které se k útočníkovi pro úplatky několikrát vraceli a nechali se opakovaně zneužívat. V tomto kontextu již můžeme hovořit o dětské prostituci.*“⁵⁹ Dárky jsou pro děti velkým lákadlem a je pochopitelné, že vzhledem k nízkému věku těchto dětí a jejich nevyzrálosti, nevidí za tímto jednáním manipulaci. Nechat se takto zlákat je velmi jednoduché zvláště u dětí, které pocházejí z chudších sociálních poměrů. Rizikovou skupinou jsou i děti z nefunkčních rodin.

Dítě v této fázi vztahu získává nového kamaráda, který mu dává pocit jistoty, bezpečí a pochopení. To jsou základní potřeby, které nejen dítě potřebuje zažít a cítit,

⁵⁶JANET, P. In: DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 56.

⁵⁷HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-807-3875-459. s. 53.

⁵⁸KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

⁵⁹Tamtéž. s. 7.

aby se cítilo spokojeně. Děti, které tento pocit ve svém reálném prostředí nezažívají, si v daném okamžiku dokáží velmi rychle vytvořit citové pouto k pachateli.

3. Vyvolání emoční závislosti na útočnickovi

Závislost dítěte na agresorovi je tím vyšší, čím více se dítě agresorovi svěřuje, čím více informací o sobě vyzradí a čím hlouběji směřují jejich konverzace. Emocionální závislost vzniká u dítěte, které našlo v agresorovi to, co ve skutečném životě nemá, co mu chybí a co mu jeho blízcí nemohou, nebo nechtějí nabídnout. Materiální fixace může být také určitou satisfakcí a častá bývá u dětí, jejichž rodiče je nedokážou materiálně zabezpečit. V případě, že dítě je v kontaktu s agresorem z čistě materiálních důvodů, může mít za následek změnu jejich vztahu, který začne mít povahu prostituce.

O určité formě závislosti oběti na pachateli můžeme mluvit i v případě, kdy oběť je vydírána, že pokud přeruší kontakt s agresorem, budou např. jeho/ její nahé fotografie zveřejněny na sociálních sítích, poslány rodičům, kamarádům atd. Tato situace je opakem předchozích, kdy emocionální závislost vytvářela v dítěti nutkání agresora aktivně vyhledávat a být s ním dobrovolně co nejvíce v kontaktu. Za těchto podmínek je dítě pod psychickým nátlakem a silnými obavami z vyzrazení nuceno být v kontaktu s agresorem nedobrovolně.

Všechny zmíněné formy závislosti mohou být predikcí k osobnímu setkání, které je agresorovým cílem. V této fázi se již pachatel může začít chovat agresivně, oběť vydírat a manipulovat s ní, aby ji donutil přijít na schůzku. Pokud oběť jeho návrhy nejuje a staví se do opozice, využívá agresor verbální agrese, psychického vydírání a cílené manipulace, aby dítě zastrašil a donutil přijít na schůzku.

4. Osobní setkání

K této fázi nemusí vždy dojít. Část obětí odmítá jakékoliv setkání v jiném prostředí než v kyberprostoru. Setkání může skončit různě, ale v případě kybergroomingu končí ve většině případů sexuálním zneužitím, sexuálním obtěžováním nebo manipulací. Pokud dojde k osobnímu setkání je to známka toho, že vztah dosáhl určitého stupně intimnosti a že je, alespoň ze strany oběti, brán za vážný. Přenos vztahu z kyberprostoru do jiného prostředí je doprovázen velkou

změnou chápání a vnímání obou zúčastněných osob. Identita pachatele je do určité míry odkryta.

Kopecký⁶⁰ ve své studii poukazuje i na techniky vyrovnání či překonání věkového rozdílu mezi obětí a pachatelem. Existují případy, kdy „útočník komunikoval s obětí několik týdnů pod falešnou identitou, v rámci které o sobě tvrdil, že je nezletilý. Po čase však oběti oznámil, že mu jeho otec zakázal přístup k internetu, ale jeho dospělý 30letý bratr (další identita téhož útočníka) by chtěl v komunikaci pokračovat. Na základě této komunikace pak oběť postupně přijala skutečnost, že komunikuje s člověkem, který je již dospělý – tedy podstatně starší.“⁶¹ Někteří kyberagresori svůj vymyšlený věk vyřešili tak, že dítěti namluvili, že je na domluveném místě vyzvedne starší kamarád, rodič, či jiný dospělý. Tou pověřenou osobou byl ale právě sám agresor, který oběť buď na místě znásilnil, nebo odvedl na místo, kde na něj měl údajně čekat kamarád z internetu a oběť znásilnil až na onom bezpečném místě.

Cílem osobní schůzky může být sexuální násilí, fyzické násilí a existují i případy, kdy dítě bylo na osobní schůzce využito pro výrobu pornografických materiálů.

5. Sexuální obtěžování, zneužívání, manipulace

Oběť je nyní v konfrontaci s pravou identitou jedince a může racionálně posoudit shodu, či neshodu s očekáváním a s identitou, která byla pachatelem prezentována v kyberprostoru. V tomto okamžiku dochází k "vystřízlivění", kdy oběť si uvědomuje určitou odlišnost identit a mohou se u ní objevit známky nedůvěry a snaha vycouvat. Tato fáze může mít dvojí charakter. Pachatel může reagovat agresivně, protože může nabýt pocitu, že je to jediný možný způsob, jak svoji oběť udržet ve své blízkosti a jak dosáhnout svého touženého cíle. Začíná se projevovat pravé Já pachatele, který již nemusí nic předstírat. Nebo upevňuje a prohlubuje vztah s obětí i v reálném světě. Opět ji zahlcuje dárky a pocitem bezpečí a utvrzuje oběť

⁶⁰KOPECKÝ, Kamil. Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

⁶¹BERSON, I. H. Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. University of South Florida. USA. Online: <http://www.cs.auckland.ac.nz/~john/NetSafe/I.Berson.pdf>

v tom, že je opravdu tím, kým byl i v kyberprostoru. Postupně svoji oběť začíná sexuálně obtěžovat, vystavovat pornografickému materiálu či pohlavně zneužívat.

Pokud získá pachatel nad obětí moc, může ji natolik zmanipulovat, že se k němu bude i přesto všechno nadále vracet. Oběť tak koná pod silným emocionálním nátlakem. Obává se prozrazení, zveřejnění fotografií a nevidí tedy jinou možnost jak z této situace ven. Dalším důvodem, proč oběť i přesto vyhledává kontakt s pachatelem, je materiální obohacení, které mu pachatel výměnou za sexuální praktiky nabízí.

Sexuální zneužití ve spojitosti s kybergroomingem je ze strany agresora vždy naplánované a oběť jde na osobní schůzku vždy dobrovolně (bez ohledu na motivaci k setkání – vydírání). Tento druh sexuálního znásilnění je možné přirovnat k tzv. *date rape*. A to v případě, že oběť je žena a agresorem muž. Žena potažmo dívka setkání může brát jako rande, protože agresor se do té doby vydává za osobu milující a projevující vřelý zájem o ni. Date rape znamená znásilnění na schůzce, během které dojde ke změně názoru jednoho z "partnerů" (oběti) na druhého (agresora), vyvolané změnou chování či jednání. Jakmile oběť začne vyjadřovat známky odporu či distancování se od agresora, agresor zaujme naopak útočnou tendenci a oběť znásilní. Agresor může i nemusí jít na schůzku s tím, že oběť znásilní, ale v případě kybergroomingu je to více než pravděpodobné.

Samotná manipulace s obětí a snaha ji dostat tam, kam pachatel potřebuje, může trvat i několik měsíců až roků. Vše záleží na samotné oběti, jak dlouho vydrží odolávat psychickému nátlaku. Jak uvádí Kopecký⁶² ve své studii „*existují případy, kdy predátor manipuloval dítětem po dobu 2 let, než došlo k osobnímu setkání a sexuálnímu zneužití.*“

⁶²KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

4.3 Vymezení pojmu sexuální obtěžování a zneužívání

Dle definice zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992, se za pohlavní zneužívání považuje „nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, jako je jakékoliv dotýkání, styk nebo vykořisťování a to kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá“⁶³. Dále se dělí na kontaktní a bezdotykové. *„Kontaktní pohlavní zneužívání je takové, kde dochází k dráždění prsou a pohlavních orgánů, souloži, orálnímu a análnímu styku. Bezdotykové zahrnuje takové formy sexuálních aktivit, kde nedochází k žádnému tělesnému kontaktu. Řadíme sem např. vystavení dítěte pornografickým videozáznamům apod.“*⁶⁴

Jak uvádí Vaníčková⁶⁵, je možné rozdělit sexuální zneužívání podle jeho závažnosti. Toto rozdělení nám demonstuje Russel, který popisuje následující 3 kategorie:

- 1. Velmi závažné formy sexuálního zneužití**, mezi které patří orální sex, k němuž je oběť donucena jako aktivní účastník, nebo orální sex, kdy oběť je pasivním účastníkem sexuální agrese, pohlavní styk vaginální uskutečněný penisem a anální pohlavní styk uskutečněný penisem.
- 2. Středně závažné formy sexuálního zneužití**, mezi které patří hnětení a líbání prsou, vnikání do vaginy prsty nebo předměty, pronikání prsty, jazykem nebo předměty do anusu, vzájemné dotýkání genitálií.
- 3. Nejméně závažné formy sexuálního zneužití**, mezi které patří vzájemné svlékání, nepatřičné líbání a pronikání jazyka do úst, fotografování neslušných obrázků, sexuální dotyky, laskání genitálií prsty, jazykem, vnucená masturbace.

⁶³VANÍČKOVÁ, Eva. *Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008-2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-87041-86-4.

⁶⁴WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 21.

⁶⁵VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 40.

4.4 Dopadení pachatele

Pachatelé jakékoliv trestné činnosti, kteří využívají internet jako prostředek k dosažení svého cíle je velmi obtížné dopadnout. Pravděpodobnost dopadení pachatele snižuje řada faktorů v porovnání s pachateli, kteří využívají tradiční metody, jako jsou např. SMS, písemné zprávy, telefonáty. V tomto případě je mnohem těžší usvědčit pachatele z trestné činnosti. Důvodem je fakt, že policie může zjistit IP adresu, ze které pachatel psal i zjistit přesně o jaké zařízení se jedná, ale to ho ještě neusvědčuje z trestné činnosti, protože to není důkaz, že to posílala právě ta osoba. O to těžší je to v případě, kdy jsou zprávy posílané z veřejně přístupných počítačů či prostřednictvím veřejných Wi-Fi. Jediná možnost je pachatele přistihnout přímo při činu, což je velmi obtížné a snižuje se tak pravděpodobnost jeho dopadení. Pachatelé jsou si toho vědomi a ví, jaké jsou postupy a strategie policejního vyšetřování. „Rozvinuli si své postupy jak obejít určitá omezení. Svoje zprávy např. různě šifrují, takže vyšetřovatelé takto kódované zprávy často nejsou schopni vůbec rozluštit.“⁶⁶ Moullisová⁶⁷ poukazuje na závěry svého zkoumání a přichází se zjištěním, že „sexuální deviant se silným nutkáním po uspokojení svého pudu se pravděpodobně nerozhodne úchylně jednat v situaci, kdy odhaduje (byť jakkoliv podvědomě), že by to bylo obtížné, nebo že by riziko odhalení bylo velké.“⁶⁸

Výzkumná šetření ukazují, že pouhých 25 % dětí informuje rodiče, či jiné dospělé o tom, že se na internetu setkaly s nabídkou o navázání sexuálního kontaktu. I tento fakt se podepisuje na nízkých číslech dopadených pachatelů.⁶⁹

⁶⁶JANET, P. In: DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 85.

⁶⁷ MOULLISOVÁ, M.: Motivace k páčání trestné činnosti ve světle racionální volby. In *Kriminalistika*, 3/2005

⁶⁸JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 58.

⁶⁹MITCHELL, Kimberly, FINKELHOR, David, WOLAK, Janis. *Victimization of Youths on the Internet. In The Victimization of children: Emerging Issues*. New Yor: The Haworth Maltreatment and Trauma Press, 2004. s 1-39.

4.5 Právní rámec

Kybergrooming v České republice není z právního hlediska zařazený mezi trestné činy. Svoji povahou ale obsahuje řadu trestných činů, ze kterých je již možné kybergroomera usvědčit. Jejich podrobné vymezení najdeme v zákoně č. 40/2009 Sb.⁷⁰. Jejich výčet je následující:

1. **Obchodování s lidmi** (§ 168) – v 1. odstavci trest odnětí svobody ve výši 2 - 10 let.
2. **Omezování osobní svobody** (§ 171) – v 1. odstavci trest odnětí svobody ve výši 2 roky.
3. **Vydírání** (§ 175) – v 1. odstavci trest odnětí svobody 6 měsíců až 4 roky.
4. **Pohlavní zneužití** (§ 187) – v 1. odstavci trest odnětí svobody 1 až 8 let.
5. **Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií** (§ 192) – v 1. odstavci trest odnětí svobody až 2 roky.
6. **Zneužití dítěte k výrobě pornografie** (§ 193) – v 1. odstavci trest odnětí svobody 1 – 5 let.
7. **Ohrožování výchovy dítěte** (§ 201) – v 1. odstavci trest odnětí svobody až 2 roky
8. **Podvod** (§ 209) – v 1. odstavci trest odnětí svobody až 2 roky.
9. **Nebezpečné vyhrožování** (§ 353) – v 1. odstavci trest odnětí svobody až 1 rok.
10. **Nebezpečné pronásledování** (§ 354)

⁷⁰E-BEZPEČÍ: *Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou* [online]. 2009 [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/226/6/lang,czech/>

V souvislosti se sexuálním násilím je nutné zmínit i Deklaraci sexuálních práv přijatou⁷¹ ve Valencii v roce 1997. Dále pak Úmluvu o právech dítěte, která se vysloveně staví proti sexuálnímu zneužívání dětí. Každý stát, včetně České republiky, který tuto úmluvu ratifikoval, má povinnost dbát na dodržování práv spojených s touto úmluvou tj. na základní právo dítěte na ochranu jeho tělesné nedotknutelnosti, právo na zdraví a zdravý vývoj, právo na ochranu před všemi formami interpersonálního násilí a právo na ochranu před sexuálním zneužíváním.⁷²

Od 1. 8. 2014 vstoupila platnost novela trestního zákona, která upravuje právní ochranu zneužívání dětí. Tato novela se týká navazování nedovolených kontaktů s nezletilými a takzvanou účast na pornografickém představení.

Jak uvádí novela zákona „*trestného činu navazování nedovolených kontaktů s dítětem se dopustí ten, kdo prostřednictvím informačních nebo komunikačních technologií navrhne dítěti mladšímu 15 let setkání v úmyslu spáchat sexuálně motivovaný trestný čin.*“⁷³ Útočníkovi bude hrozit odnětí svobody až na dobu 2 let i v případě, že k samotné schůzce nedojde. Díky této změně v zákoně budou moc orgány činné v trestním řízení zabránit kybergroomingu a další internetové kriminality páchané na dětech již v počátku a znemožnit tak jeho rozvinutí. Otázkou ale zůstává, jakým způsobem tyto orgány budou schopné vyhledat takto rizikové chování internetových uživatelů.

⁷¹SEXUÁLNÍ A REPRODUKČNÍ PRÁVA. In: *Deklarace sexuální práv*. Bulletin OI, červenec 2004, č. 155. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/sexualni-a-reprodukci-prava/>

⁷²Úmluva o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. ISSN 1211-11244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb213-04.pdf>

⁷³Sledovat dětské porno a lákání dítěte za účelem sexu je ode dneška trestné. In: *Česká televize* [online]. Vyd. 1. 2014 [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/281866-sledovat-detske-porno-a-lakani-ditete-za-ucelem-sexu-je-ode-dneska-trestne/?mobileRedirect=off>

5 Profil kybergroomera

Kybergroomer (kyberútočník, kyberagresor, predátor) je osoba, která využívá informačních a komunikačních technologií ke zlákaní dítěte nebo dospělé osoby na osobní schůzku s cílem obět' sexuálně zneužít.

Útočníkem může být v podstatě kdokoliv. Jak udává Kopecký⁷⁴, kybergroomeré jsou skupinou heterogenní, kterou tvoří jak jedinci s nízkým, tak i vysokým sociálním statutem. Větší část tvoří útočníci, kteří do té doby nebyli trestně stíháni, tu menší pak recidivisté, kteří již byli za sexuální napadení dříve trestáni. Je důležité podotknout, že u většiny z pachatelů byl diagnostikován patologický zájem o děti.

Kybergroomer je ve své podstatě sexuálním agresorem. Mezi sexuální agresory řadíme i specifickou skupinku tzv. situačních pachatelů a preferenčních pedofilů. Touto tematikou se zabývala Malá a kol.⁷⁵, která sexuální útočníky rozděluje podle vztahu, jaký pachatel k oběti má. Kybergroomery můžeme dle tohoto rozdělení najít jak mezi situačními pachateli, tak mezi preferenčními pedofily. Není tedy pravidlem, že kybergroomer je zároveň pedofilem, jak bývá mylně interpretováno. Může se jednat o jedince, kteří jinak preferují dospělé sexuální partnery, ale mohou být dlouhodobě sexuálně frustrováni a vzhledem k neúspěšnosti u dospělých lidí, začnou vyhledávat jiný subjekt, kterými jsou pak právě děti a dospívající.

5.1 Gender a kybergrooming

Z obecného hlediska jsou pachateli sexuálních násilností spíše muži, i přesto je možné se setkat se sexuální násilností ze strany ženy či matky, jak tvrdí některé z mála feministických prací.⁷⁶ Sexuolog Petr Weiss⁷⁷ upozorňuje na shodu mezi

⁷⁴KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

⁷⁵MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z.: *Sexuálně zneužití dětí*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995

⁷⁶JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 74.

odborníky, že „většina sexuálních deliktů žen má charakter zneužívání dětí a děje se tak v rámci příbuzenstva.“ Dalším významným ukazatelem je to, že mezi ženami se pravá pedofilie s kompulzivními erotickými kontakty s dětmi prakticky nevyskytuje, jak uvádí Petr Weiss s kol.⁷⁸ ve své knize Sexuální zneužívání pachatelé a oběti. „Přibližně 25% dospělých mužských sexuálních pachatelů uvádí, že k jejich prvnímu sexuálnímu přečinu došlo během adolescence. Navíc významná část mužských sexuálních provinění je spáchána osobami mladšími 18 let. Přibližně 25% znásilnění a 50% případů sexuálního zneužívání dětí může být připsáno adolescentním mužským pachatelům.“⁷⁹

V souvislosti s kybergroomingem je pachatelem ve většině případů muž.⁸⁰ To, že jsou pachateli kybergroomingu muži více než ženy, může mít řadu příčin. Jednou z nich je sociální faktor. V našich společenských podmínkách se klade důraz na hodnoty, které by každý správný muž měl mít. Ty jsou chlapcům vtoukávány různými způsoby do hlavy už od malička. Mezi tyto maskulinní hodnoty řadíme agresivitu, sílu, odhodlanost, touhu po dobrodružství, bojovnost atd. Ženy jsou vychovány ke střídmosti, empatii, prosociálnímu chování, podřízenosti atd. A to samo osobě nejsou faktory, které by v budoucnu měly ženu podněcovat ke kriminálnímu jednání. Další faktor, který souvisí s již zmiňovanými maskulinními hodnotami, je faktor biologický. Většina z těchto hodnot je ovlivněna především díky hormonu testosteron, který je u mužů v mnohem vyšších hodnotách než u žen. Některé studie dokazují, že právě testosteron je hnacím motorem k agresivitě a trestné činnosti, což by mohlo být jednou z příčin, proč právě muži jsou pachateli trestné činnosti.

⁷⁷WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8.

⁷⁸Tamtéž. s. 140.

⁷⁹JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 73

⁸⁰KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

Podobnost tohoto genderového rozložení pachatelů kybergroomingu vidím v podobnosti s genderovým rozložením u sériových vrahů. Jak uvádí John Douglas⁸¹ ve své knize *Cesta do temnot*, prakticky všichni mnohonásobní vrazi jsou muži. Z jeho psychologických výzkumů a z dlouhodobé praxe vyplývá, že „*zatímco muži pocházející z prostředí, kde byli týráni, vychází z těchto zkušeností i v dospělosti; ženy z podobného prostředí mají sklon obracet vztek a tendenci k týrání do sebe a spíše trestat sebe než ostatní.*“ I tato Douglasova teorie, byť podložená výzkumy se sériovými vrahy, by byla možná aplikovat i na kyberagresory, protože většina sexuálních agresorů má z dětství zkušenost s týráním, sexuálním obtěžováním apod.

5.2 Typologie kybergroomera

Pachateli nejsou jedinci, které by bylo možné podle určitých specifických vlastností či postupů zařadit do jedné skupiny. Skupina pachatelů kybergroomingu, jak už bylo výše zmíněno, je heterogenní skupina složená z několika podskupin útočníků, které vykazují podobné vlastnosti a mají podobnou motivaci k páchání této trestné činnosti. Národní centrum bezpečnějšího internetu⁸² ilustruje následující typologii pachatelů:

1. Kvazivoyeur: stačí se dívat

Jedná se o útočníka, který pro uspokojení vlastních potřeb využívá tzv. dětské pornografie online. Jedná se o druh pornografie, kdy děti vystavují své nahé tělo před webovými kamerami. Útočníkovi „stačí“ jejich sledování. Často je s dětmi v kontaktu a požaduje po nich tyto služby výměnou např. za peníze, dobítí kreditu aj. Cílem tohoto útočníka není primárně se se svojí obětí osobně setkat.

2. Experimentátor: baví se, než oběť zneužije

Typ útočníka experimentátora bývá nejčastějším. Jedná se o jedince, který aktivně vyhledává portály, seznamky a chatovací místnosti. Využívá dětskou zvědavost v sexuální oblasti a hraje si s nimi. Mění často svoji identitu podle

⁸¹DOUGLAS, John a Mark OLSHAKER. *Cesta do temnot: jak chránit a vychovávat děti, aby se nestaly obětmi pedofilních násilníků*. Frýdek-Místek. 1999. ISBN 80-721-8179-3.

⁸²KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012

potřeby a to z důvodu, že má „rozpracovaných“ několik obětí paralelně. Zkouší, kde má oběť svoje hranice a snaží se je posouvat dál a dál, dokud se s ní osobně nesetká. Setkání nemusí vždy skončit pohlavním zneužitím. Tento typ agresora si s obětí hraje i na osobní schůzce a využívá různých taktik, kterými dítě donutí, aby se k němu vracelo. Útočník vše bere jako hru, ve které má svoji roli, do které se dokáže plně vžít. Bývají to velmi dobří manipulátoři, kteří to s dětmi umí. Vystupují velmi přátelsky, mile a dokáží v oběti vyvolat pocit, že právě on je tím, koho dítě nejvíce potřebuje a na koho se může kdykoliv spolehnout. Tito agresori bývají jedinci s pedofilními sklony, kteří mohou zastávat profese učitel, trenér, skautský vedoucí apod.

3. Kriminálník: svou oběť nebo získaný materiál prodá

Tento typ útočníka svoji pozornost zaměřuje na zisk. Cílem je získat potřebný materiál, v tomto případě nejčastěji pornografický, který útočníkovi zajistí nějaký zisk. V momentě, kdy oběť zašle svoji fotku nebo video se sexuálním obsahem, stává se z oběti objekt obchodu. Dítě je vydíráno a nuceno zasílat další pornografický materiál. Některým útočníkům se sami děti nabízejí a aktivně se podílejí na výrobě pornografického materiálu z důvodu finanční odměny. Jedná se o děti ulice nebo děti, které pocházejí ze sociálně slabých rodin, pro které je vidina finančního či materiálního zisku důležitější, než jejich soukromí a vlastní identita. Tito pachatelé nemají primární potřebu sexuálně dítě zneužívat, pokud ano, jedná se o sekundární zisk.

4. Duševně nemocný: nemá náhled

Duševně nemocný pachatel vyhledává a zneužívá děti, aby primárně uspokojil svoje sexuální potřeby. Jedná se o poruchu, kdy jedinec jedná na základě vlastních pohnutek a pudů, které jiným způsobem nedokáže uspokojit. *„Jeho prožívání a chování záleží na typu onemocnění nebo stupni mentální retardace. Může být neschopen přiměřené orientace v situaci a ovládat své*

*chování. Chápání sociálních nebo právních norem je u něj omezené či zcela vymizelé.*⁸³

Pedofilie je jednou ze sexuálních úchylek, kterou můžeme považovat za nemoc a charakterizovat ji jako psychiatrickou poruchu. Pedofilie (pedophilia) je podle MKN - 10⁸⁴ řazena mezi poruchy sexuální preference se zaměřením na děti, nejčastěji prepubertálního věku. „*Objevuje se u obou pohlaví, zhruba u 1–2 % populace, více ve stáří. Pedofilové mají zpravidla zachovanou preferenci pro dospělé sexuální partnery, ale protože jsou jimi chronicky frustrováni, obrazejí se na děti jako na náhradní objekty.*“⁸⁵

5.3 Motivy sexuálního zneužívání z pohledu agresora

U sexuálního zneužívání nemusí být vždy primární motivací agresora samotný sexuální zážitek se svojí obětí, ale pocit moci, kterou nad ní získá. Sexuální styk, vynucená pozornost atd. je pak pouze zpětnou vazbou pro agresora, že má nad obětí moc a právě pocit moci je tím hnacím motorem tohoto typu agresorů. Často to jsou pachatelé s neuspokojivou sexuální minulostí, se špatným navazováním kontaktů s dospělými, s nedobrou zkušeností s ženami apod. Oběťmi bývají osoby mladší, než je sám agresor a často právě děti nebo ženy. Důvodem je snadnější manipulace a větší pravděpodobnost získání moci nad danou osobou.⁸⁶ Jiní mohou sexuální zneužití dítěte vnímat jako zdroj sexuálního uspokojení. „*Pro tyto lidi může mít sexuální vztah k dítěti skutečně sexuální obsah a může znamenat i skutečnou lásku. To může být pro dítě velice matoucí, protože lásku třeba vítá, ale zároveň si bude přát, aby neměla sexuální podobu.*“⁸⁷

⁸³ KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky.* Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012.

⁸⁴ Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10 : desátá revize. Praha: Bomton Agency, 2008. ISBN 978-80-904259-0-31.

⁸⁵ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník.* Praha. 1993. ISBN 80-901-5490-5. s. 403.

⁸⁶ MUFSON, Susan a Rachel KRANZ. *O týrání a zneužívání.* Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-710-6194-8. s. 17

⁸⁷ Tamtéž. s. 19

Hybnou silou, která může člověka vést k takovému způsobu chování, může být i do té doby neuspokojivý způsob života. S tzv. *strain theory* neboli anomii přišel Robert Merton⁸⁸, který ji definuje jako „*dichotomii mezi očekáváním a skutečnými možnostmi tomuto očekávání dosáhnout.*“ Jedná se o určitou kompenzaci svých neuspokojených potřeb a tužeb. Každý jedinec, který není schopný naplnit nebo uspokojit svoje touhy, se se svojí frustrací vyrovnává jinak. Podle této teorie je takto frustrovaný jedinec schopný využít i nelegální prostředky k dosažení svého cíle. Někteří frustrovaní lidé se naopak stáhnou, jiní si frustraci kompenzují užíváním drog, konzumací alkoholu, hraní automatů atd.

Někteří odborníci se opírají o teorie, které jsou postavené na tom, že kriminální zločiny jsou nemocí. I tyto teorie jsou možné aplikovat na kybergrooming. Touto biologickou nákloností ke zločinnosti se zabývali např. Ptáček, Žukov a Fisher. Příkladem je již zmíněná pedofilie, efebofilie, hebefilie.

Další možnou příčinou je sociální predispozice. Tedy to v jakých podmínkách a v jakém rodinném prostředí byl agresor vychováván. Řada statistik a výzkumů přichází s výsledky, že jedinec, který byl v dětství zneužíván rodiči, příbuznými či jinými, se často stává i sám v dospělém věku sexuálním útočníkem. Jak uvádí Vaníčková a kol.,⁸⁹ že „*otázka osobní zkušenosti se sexuálním násilím v dětství u osob, které se stejné agrese dopustí v dospělosti, je stále probírána. Výsledky výzkumů ukazují, že část dospělých s touto zkušeností z dětství, pak sama v dospělosti sexuálně zneužívá děti, resp. dítě, ale část nikoliv. Jediná zatím prokazatelná skutečnost je, že chlapci zneužívaní v dětství více agresory (nikoliv najednou, ale vyšším počtem agresorů), se prokazatelně častěji dopouštějí sexuálního násilí na dětech.*“⁹⁰ I tento sociální faktor je nutný brát v potaz a cíleně na tyto jedince preventivně působit a soustavně s nimi terapeuticky pracovat, aby se u nich v dospělosti neobjevil tento druh agresivního chování.

⁸⁸JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260. s. 46

⁸⁹VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 33.

⁹⁰Tamtéž.

I prostředí, které umožní vzniku tomuto chování je důležitým indikátorem, který by neměl být ve spojitosti s příčinami tohoto jednání opomíjen. Meloy a Gothard⁹¹ poukazují na to, že „*internet je prostředí, které není svazované sociální realitou a proto má pro agresora psychodynamickou přitažlivost.*“ Příčinu lze také shledávat v tom, že internet je prostředí, díky němuž někteří jedinci získají takový pocit anonymity, že začnou přemýšlet a směřovat svoje myšlenky do dimenzí, kam by je za normálních podmínek v reálném světě nikdy neusměrňovaly. Příčinou rozvolněnosti myšlenek, absencí morálních zábran, tabuizovaných témat je absence sociální kontroly, pocit deindividuace a další již zmiňované aspekty. Jedinec, který začne mít pomyšlení na to, že by chtěl zažít něco víc intimního s dítětem, začne zkoušet, co vše si může dovolit a kam až sahají hranice internetu. Vzhledem k tomu, že takto smýšlející jedinec nedostává při svém jednání žádnou zpětnou vazbu o svém chování, získává tak pocit, že jeho činy nikdo nevidí a tím přichází o morální zábrany. Jedinec díky těmto podmínkám necítí žádnou zodpovědnost za svoje činy, a proto mu nebrání nic v tom, aby uspokojil své potřeby.

5.4 Terapeutická práce se sexuálními agresory

Tato podkapitola bude zaměřena na terapeutickou práci s pedofilními jedinci a s jedinci sexuálně deviantně jednajícími.

Pedofilie je porucha sexuální orientace, kde objektem zájmu jsou děti v prepubertálním období. Orientace těchto jedinců je jak heterosexuální, homosexuální, tak bisexuální. „*Mohou žít v manželském svazku a manželka často nemůže uvěřit skutečnosti, dojde-li k selhání pedofila a k spáchání trestného činu.*“⁹² Pro průkaznost pedofilie je nutná řada vyšetření, psychologických testů, diferenciálních diagnostik a cenné jsou falopletyzmozografická vyšetření⁹³.

Jedinec s diagnózou pedofilie se musí smířit s tím, že tato porucha je poruchou celoživotní. Pokud se u jedince s touto poruchou objeví i známky jakékoliv

⁹¹DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 82.

⁹²VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 73.

⁹³Jedná se o vyšetření sexuálních reakcí, uveřejněné v 50. letech sexuologem Kurtem Freundem.

sexuální agresivity, je nutná okamžitá intervence. Bohužel ne každý jedinec, který u sebe tyto projevy zaznamená, vyhledá okamžitě odbornou pomoc. Často odborníka navštíví na nátlak rodiny, přátel či nedobrovolně na základě nařízení soudu, kdy už se jedinec dopustil trestného činu. Terapie je cílená na sexuální adaptaci jedince, tedy na snížení sexuální aktivity. Využívá se často kognitivně-behaviorální terapie, skupinové-komunitní terapie, nácvik sociálních dovedností. Formou jak ambulantní, tak i ústavní (detenční ústavy, zabezpečovací ústavy). Terapie je podporována i farmakoterapií prostřednictvím antiandrogenů (Provera, Androcur), popř. sedativy. Tyto preparáty jsou postavené na hormonální bázi a snižují, až tlumí mužskou sexualitu. U zvláště závažných poruch s nízkou pravděpodobností úspěšné léčby se doporučuje radikálnější forma léčby a tou je kastrace.

Léčebné programy pro pedofilní delikventy zahrnují dle Brichtína⁹⁴ následující postupy:

1. **Odkrývací psychoterapie** – slouží k pochopení jejich sexuální odlišnosti, k probuzení empatie k obětem.
2. **Kognitivně-behaviorální techniky** – slouží k nácviku zvládnání stresu, kontrolu hněvu a prevenci relapsu
3. **Edukativní postupy** – napravují a zdokonalují interpersonální a sociální dovednosti
4. **Biologická terapie** – farmakoterapie, kastrace
5. **Socioterapie a sociální intervence** – pracovní terapie, pohybové aktivity, kreativní techniky a příprava na propuštění
6. **Komunitní podpora po propuštění** – ambulantní terapie po propuštění, skupinové terapie

Důležitou roli hraje i rodina a přátelé, jejichž podpora je stěžejní pro úspěšnou léčbu. Sociosexuální adaptace u sexuální deviantních pachatelů nebývá příliš úspěšná. Přitom právě sociosexuální adaptace je základ a cíl terapie.

⁹⁴WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 171.

„Partnerské vztahy nebo manželství těchto delikventů mají pouze formální charakter a jedinci nezaručují pravidelné sexuální uspokojení.“⁹⁵

Terapeutickou prací s pedofilními jedinci se zabýval např. Slavoj Brichcín, který poukazuje na náročnost této práce jak ze strany terapeuta, tak i klienta. Někteří terapeuti podle jeho slov se zdráhají své klienty s poruchou sexuální preference uznat za pravé pacienty či skutečné klienty. Zdůrazňují, že utrpení a bolest nachází spíše na straně zneužívaného dítěte a dospělý provinilec svým pedofilním jednáním na první pohled netrpí.⁹⁶

Pokud bychom chtěli shrnout obecné znaky, které je možné s určitou pravděpodobností najít u sexuálního agresora (kybergroomera), můžeme vycházet z modelu multifaktoriální podmíněnosti vzniku sexuálního zneužívání dětí, jehož autorem je Becker. Východiska jeho teorie se opírají o individuální, rodinné a sociální proměnné, které je nutné brát v úvahu u každého pachatele s akcentem na jejich vzájemné ovlivnění.⁹⁷

- 1. Individuální proměnné:** sociální izolace, obtížně kontrolovaná impulzivita, poruchy chování, snížené kognitivní schopnosti, tělesné nebo sexuální zneužití v dětství.
- 2. Rodinné proměnné:** násilné chování mezi rodiči (tělesné či sexuální), hodnoty rodiny, schvalující násilné sexuální chování, rodiče s nedostatečnými sociálními dovednostmi a bez empatie.
- 3. Sociální proměnné:** společnost schvalující násilné sexuální chování, společnost schvalující sexualizaci dítěte, antisociální vrstevnická skupina.

⁹⁵WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 146.

⁹⁶ Tamtéž. s. 161.

⁹⁷VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 38.

6 Profil oběti kybergroomingu

Tato kapitola bude zaměřena na rizikovou skupinu dětí a mladistvých, kteří patří mezi nečastější oběti kybergroomingu. Zabývat se bude viktimitou obětí této trestné činnosti, její příčinou a následky, které jsou s tím spojené.

Kybergrooming je v první řadě zaměřen na děti, méně často oběťmi bývají ženy, zcela zřídka muži. Pokud zaměříme oběti kybergroomingu pouze na děti a mladistvé, tak oběťmi jsou jak chlapci, tak dívky. Dívky jsou ale kontaktovány častěji a tvoří mezi oběťmi většinu. Back a Lips⁹⁸ v souladu s poznatky Elliotové uvádí, že u extrafamiliárního zneužití, které je charakteristické u kybergroomingu, je nejčastějším věkem oběti mladší a střední školní věk. Z empirických výzkumů provedených Vaníčkovou a kol.⁹⁹ vychází, že k „*prvnímu ataku sexuálního násilí došlo nejčastěji ve věku 10-15 let. Tyto poznatky jsou srovnatelné se zahraničními.*“

Kybergroomerů využívají toho, že jejich oběť je ve vývojovém stádiu, kdy se zajímá a záměrně vyhledává informace a internetové portály s erotickou tematikou. Agresori přímo vyhledávají tyto portály, seznamky a příslušné chatovací místnosti, kde často právě oběť jako první kontaktuje kybergroomera, aniž by tušila, s kým má tu čest. V případě, kdy oběť jako první kontaktuje agresora, je pravděpodobnost, že následně vytvořený vztah mezi obětí a agresorem bude navázán a rozvíjen mnohem rychleji, než kdyby tomu bylo naopak. Pro agresora je potom mnohem snazší získat důvěru u své oběti.

Často ať už vědomě, nebo nevědomě k sobě "přitahujeme" lidi, kteří jsou nám něčím podobní. To je zapříčiněno tzv. sociální mnohočetností. Jedinec má možnost seznámit se v podstatě s kýmkoliv, kdo bude mít o seznámení zájem. Tento jev

⁹⁸BACK S., LIPS H. *H.Child Sexual Abuse: Victim Age, Victim Gender, and Observer Gender as Factors Contributing to Attributions of Responsibility*. Child Abuse and Neglect. 1998. s. 1239-1252

⁹⁹VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 23.

sociální mnohočetnosti způsobuje podle Sulera¹⁰⁰ to, že „kamkoliv v kyberprostoru jdu, táhne mě to ke stejnému typu lidí! A kamkoliv jdu, nacházím... SEBE.“¹⁰¹

6.1 Viktimnost obětí

Tato podkapitola se bude zabývat viktimností neboli disponovaností jedince stát se obětí trestného činu. Některé skupiny jedinců mají vyšší index viktimnosti než jiné. Tento kvocient je dán specifickou skupinou vlastností, která ji předurčuje k tomu, že její členové se s určitou pravděpodobností stanou oběťmi trestné činnosti. Ve spojitosti s kybergroomingem je zapotřebí zaměřit se na rizikové skupiny dětí, které jsou náchylné k manipulaci, vykazující rizika spojená se sexuálním zneužitím a skupiny dětí, které pocházejí z rizikového prostředí, které samo o sobě je taktéž indikátorem pro zahrnutí těchto jedinců do rizikové skupiny.

Rizikovou skupinu dětí dle Kopeckého¹⁰² tvoří:

- a) *děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatkem sebedůvěry* (lze je snadněji citově či fyzicky izolovat),
- b) *děti s emocionálními problémy, oběti v nouzi* (často hledají náhradu za své rodiče a potřebují pomocnou ruku),
- c) *děti naivní a přehnaně důvěřivé* (jsou ochotnější zapojit se do online konverzace s neznámými lidmi, obtížněji rozpoznávají rizikovou komunikaci),
- d) *adolescenti/ teenageři* (zajímá je lidská sexualita, jsou ochotni o ní hovořit).

Hulanová se zabývala faktory, které by mohly vést k viktimizaci v kyberprostoru. Ve vztahu ke kybergroomingu a dalším kyberagresivním formám násilí je možné tyto faktory rozdělit do dvou skupin a to z pohledu charakteristik

¹⁰⁰SULER, John *The psychology of Cyberspace*. [online]. 1998 -2003. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psyber/basicfeat.html>.

¹⁰¹DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 28.

¹⁰²KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

děti, které se v online prostředí nacházejí. Hulanová¹⁰³ je rozděluje do následujících dvou kategorií:

1. Zranitelné děti - u těchto dětí nacházíme faktické nedostatky a rezervy v sociálních dovednostech a znalostech, dítě může prožívat úzkost pramenící z rodinného zázemí, kde chybí empatie, porozumění a láska ze strany rodičů; časté hádky mezi rodiči, problémy ve škole, konflikty v mezilidských vztazích, rozchod s partnerem, aktuální negativní emoční rozpoložení či emoční labilita dítěte.
2. Děti v nebezpečí - jedná se o děti, jejichž ohrožení se nevztahuje pouze na kyberprostor, ale jsou ohroženi i v jiných oblastech; čelí významným duševním problémům a narušeným vztahům s rodiči, s vrstevníky, spolužáky atd.; může se jednat o jedince se sníženou inteligencí, s mentálním narušením, děti závislé na okolí či se sníženým sebevědomím.

Jak dále autorka uvádí, čím vyšší stupeň rizikového faktoru se u dítěte vyskytuje, tím vyšší je pravděpodobnost, že dítě bude¹⁰⁴:

- vyhledávat pozornost a hledat pochopení u jiných, cizích lidí, tedy např. od lidí v kyberprostoru
- více náchylné k manipulaci jak v běžném životě, tak prostřednictvím informačních a komunikačních technologií
- méně dbát na svoji bezpečnost v kyberprostoru, nezpozoruje včas rizika vyplývající např. z internetové komunikace
- méně schopné se následně dostat z obtížné situace, i přesto, že by se o to opravdu snažilo
- u něj snížená pravděpodobnost, že požádá někoho o pomoc
- menší pravděpodobnost, že problém nahlásí či se s ním svěří někomu blízkému

¹⁰³HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-807-3875-459. s. 97.

¹⁰⁴WILLARD, Nancy. Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats [on-line]. 2007 [cit. 2009 – 07-15]. Dostupný z WWW: <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>.

Studie z názvem *Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying*¹⁰⁵, která se prováděla pod záštitou Univerzity v Bremenu, zkoumá rizikové faktory a strategie zvládnání u obětí kybergroomingu. Zkoumána je také přímá souvislost mezi kybegroomingem a kyberšikanou. Studie vyhodnotila tři rizikové faktory, které mohou být predikcí ke kybergroomingu. Jako rizikové faktory označuje dívku, ochotu schůzky s cizí osobou v reálném prostředí a kyberšikanu. Dívky jsou vystaveny většímu riziku než chlapci. Studie také dokládá informace, že mladiství, kteří se vyhýbají setkání a navazování vztahů s cizími lidmi, jsou méně náchylní k tomu, aby se stali obětí kybergroomingu. V případě, že je dítě či dospívající obětí kyberšikany, je u něj vyšší pravděpodobnost, že se stane obětí kybergroomingu. Jak dále uvádí tato průřezová studie, není možné konstatovat příčinnou souvislost mezi kyberšikanou a kybergroomingem.

6.2 Vybrané aspekty hrající významnou roli při viktimnosti

Náchylnost k manipulaci

Náchylnost k manipulaci je jeden z klíčových aspektů. V případě, že dítě vykazuje zvýšenou náchylnost k manipulaci, zvyšuje se riziko, že pokud bude kontaktované kyberagresorem, stane se snadněji jeho obětí. Náchylnost dětí k manipulaci vychází především z toho, že děti nejsou plně sociálně a emocionálně vyzrálé, nemají dostatek osobních zkušeností a nejsou u nich plně rozvinuty sociální dovednosti. Jak uvádí Vaníčková,¹⁰⁶ „v naší kultuře je většinou dítě vedeno k respektu k dospělému a připadá mu většinou přirozené podřídít se jeho přáním a rozkazům. Při nedostatku informovanosti pak snadno podléhá manipulaci ze strany dospělého,

¹⁰⁵ WACHS, Sebastian. *Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying*. 2012. ISBN 0214-9915. Dostupné z: <http://www.unioviado.es/reunido/index.php/PST/article/view/9714/9458>

¹⁰⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 46.

který se chová dostatečně autoritativně.“ To potvrzují i Browne, Elliottová a Kilcoynová¹⁰⁷, kteří vycházejí z výpovědí pachatelů sexuálního zneužití.

Vliv rodiny a výchovy

Jak už bylo zmíněno výše, důležitým ukazatelem či predikátorem je i rodina, ze které dítě pochází. A to z dvou hledisek, kterými jsou výchova dítěte a funkčnost rodiny. Výchova dítěte je nesmírně důležitá ve vztahu k prevenci kybergroomingu. Je jedním z faktorů, který se podílí na rozvoji sociálních dovedností a schopností. Podílí se na tom, jak dítě bude odolné zvládat náročné životní situace, jestli si bude umět požádat o pomoc apod. Charakter a osobnostní vlastnosti jsou taktéž řazeny mezi indikátory rizikovosti vzniku sexuálního zneužití a zneužití dítěte cizí osobou nevyjímaje. Vaníčková ve své knize poukazuje v této souvislosti na Dunovského¹⁰⁸, jež uvádí, že např. „*koketní chování u malých dětí, kteří se snaží vlichotit dospělému nebo upoutat jeho pozornost, se jeví jako rizikové v případě, že je rodinou podporováno*“.¹⁰⁹

Hledisko funkčnosti rodiny je rovněž zásadní a nemělo by být opomíjeno. Řada autorů tento faktor vnímá jako stěžejní (Brown, Elliotová, Dunovský, Finkelhor a spol.). Z řad výzkumů (např.: Brown, Elliot, Kilcoyne¹¹⁰) vychází, že muži i ženy, kteří byli dětskými oběťmi sexuálního zneužití, na prvním místě uvedli za příčinu nešťastný rodinný život. Tento fakt by měl hrát stěžejní roli v rámci prevence kybergroomingu a dalšího agresivního chování páchaném na dětech. Klíčovým faktorem je i nedostatečná sexuální výchova a informovanost týkající se sexuality, která pramení z nedostatečné osvěty dětí ze strany rodiny i školy.

¹⁰⁷BROWNE K. D., ELLIOTT M., KILCOYNE J. *Sexuální zneužívání dětí: co nám říkají pachatelé. Sborník z konference East-West o sexuálním zneužívání dětí*, Praha. 1997.

¹⁰⁸DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívány a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 1995, 245 p. ISBN 80-716-9192-5.

¹⁰⁹VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 45.

¹¹⁰BROWNE K. D., ELLIOTT M., KILCOYNE J. *Sexuální zneužívání dětí: co nám říkají pachatelé. Sborník z konference East-West o sexuálním zneužívání dětí*, Praha. 1997.

Problematikou vztahu zneužívaného dítě versus rodiny se mimo jiné zabývala Vaníčková¹¹¹, která vychází ze závěrů Brown a Elliotové. Přichází s tvrzením, že „*dítě, které vyrůstá v chladném, odmítavém či jinak neuspokojivém prostředí, a které je citově deprivováno, snáze podléhá manipulaci ze strany zneužívajícího dospělého. Dítě hledá náklonnost a přátelství, které nenachází ve svém přirozeném prostředí.*“ Společně s nedostatečnou výchovou (především v oblasti sexuální a sociální výchovy) hrají tyto aspekty klíčovou roli v tom, jestli dítě podlehne manipulaci kybergroomera. Do této oblasti a na tyto faktory by měla být především směřovaná prevence.

Je nutné dodat, že stejně jako zanedbávané dítě, tak i velmi opečovávané dítě je náchylné k manipulaci a spadá taktéž do rizikové skupiny. Dítě, které je z rodiny vyznačující se tzv. hyperprotektivními znaky, má nedostatek vlastních zkušeností, neumí se samo bránit a čelit situacím, které přesahují již získané zkušenosti a často bývá závislé na jiné osobě. A proto bývá jeho nezkušenost, závislost, naivita snadno zneužita.

Zvýšené riziko dle Vaníčkové můžeme sledovat i u dětí zanedbávaných, týraných; u dětí z rozvrácených a nefunkčních rodin; u dětí citově deprivovaných; dětí s nízkými zábrany, plně důvěřujících cizím lidem; u dětí, jejichž rodiče nemají dostatek času na svoje dítě, nezajímají se o to, jak a s kým tráví volný čas apod.¹¹²

6.3 Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte

Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte je známý v literatuře pod zkratkou CSA (child sexual abuse). Syndrom CSA bylo přiřazeno k syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, které v zahraniční i české literatuře najdeme pod zkratkou CAN (child abuse and neglect).

Weiss poukazuje na závažnost tohoto fenoménu, obzvláště v oblasti sexuální, kdy se čím dál častěji setkáváme s rostoucí brutalitou a stále těžšími případy zneužívání dítěte, a to také v rámci neobyčejně se rozšiřujícího komerčního

¹¹¹VANIČKOVÁ, Eva. Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 19-35

¹¹²Tamtéž.

sexuálního zneužívání. Diagnóza CSA je velmi složitý proces, především je-li obětí dítě nízkého věku, které vzhledem k věku není schopné plně pochopit závažnost takového činu, protože samo nechápe, co se vlastně stalo. Aby nedošlo k rozvoji sekundární viktimizace resp. k další traumatizaci dítěte, měl by být rozhovor s dítětem nahráván, aby nebylo nutné dítě vystavovat dalšímu výslechu. U výslechu by měl být přítomen kriminalista, sociální pracovnice, advokát pachatele. Přítomnost psychologa je nezbytná.

Každý, kdo zjistí jakoukoliv formu či znaky, které by svědčily o tom, že dítě má nějakou z forem CAN, popř. CSA, je povinen neprodleně tuto skutečnost nahlásit na okresním, městském úřadě nebo na policii, a tím může zabránit potenciálně dalšímu zneužívání dítěte.¹¹³

Následky traumatického zážitku se na psychické stránce dítěte odvíjí i od odolnosti čelit psychosociální zátěži, jak uvádí Vaníčková¹¹⁴. Tato odolnost zahrnuje tři okruhy:

1. rodinné zázemí – záleží na podpoře a pomoci ze strany rodiny, příbuzných a přátel. Důležité je vytvořit takové zázemí, kde se bude dítě cítit bezpečně a může na svoje rodiče se svými problémy obrátit a požádat je o pomoc. Rodinné zázemí při léčbě traumatu hraje důležitou roli. Při absenci kvalitního rodinného zázemí, může dojít ke vzniku či prohloubení psychických problémů až ke vzniku PSP (posttraumatická stresová porucha).
2. osobnostní charakteristika
3. zvládání strategií neboli coping

¹¹³WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 129.

¹¹⁴VANIČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 51

Finkelhor¹¹⁵ popsal faktory, které působí u sexuálního zneužití následovně:

1. věk dítěte v době zneužití – mladší děti jsou zranitelnější, nejsou zcela vyzrálé
2. opakované zneužívání
3. závažnost – došlo-li k agresivnímu útoku, k fyzickému napadení, jejichž výsledek je hendikep; dojde-li k poškození mozku s následkem opoždění psychomotorického vývoje apod.
4. vztah k pachateli – viz níže

Jak uvádí Weiss a kol.¹¹⁶, „*praví pedofilové v zásadě nejsou nebezpeční pro tělesné zdraví či život dětských objektů. Rizikovitost jejich aktivit spočívá spíše v možnosti narušení psychosexuálního vývoje oběti, eventuálně vývoje jejich interpersonálních a později i partnerských vztahů. Nejzávažnější formou tohoto typu zneužití je obvykle manuální či orální kontakt s genitálem objektu, eventuálně vyžadování masturbace či orálního dráždění.*“ Dle Vaničkové¹¹⁷ se u zneužitých dětí mohou objevit problémy s chováním, které můžou nabývat povahy internalizovaného nebo externalizovaného chování. V případě internalizovaného chování je oběť úzkostná, nekomunikuje nebo jenom úsečně, stručně. Má tendenci se izolovat od okolí a uzavírat do sebe. Často se oběť následně identifikuje s rolí oběti se všemi jejími aspekty a může se stát snadnou obětí dalšího zneužití. Oběť často vykazuje známky psychosomatických obtíží. V dospělosti trpí depresemi, silnými úzkostnými stavy, mají sklony k alkoholizmu, drogové závislosti, sebepoškozování a sebevražednému jednání. U jedinců se znaky externalizujícího chování můžeme očekávat prvky agresivního jednání, provokace, ničení cizího majetku a negativismus. Na rozdíl od internalizovaného chování, kde se spíše setkáme s autoagresí, je u toho druhu chování typická heteroagrese. Externalizující chování je častější u případů, kdy je obětí chlapec.

¹¹⁵FINKELHOR, D. Child sexual abuse: New theory and research. The Free press, New York. 1984.

¹¹⁶WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha. 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 11.

¹¹⁷VANIČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 61.

Aspektem, který hraje důležitou roli při vyrovnávání se s následky kybergroomingu, je vztah jaký oběť k pachateli má. V případě kybergroomingu má pachatel s obětí utvořený vztah na úrovni srovnatelným s kamarádkým až partnerským vztahem. Pro některé oběti byl pachatel do doby, než je zneužil, chápán jako osoba pro ně blízká. Často jim i saturoval potřeby, které nebyly, měly být, či je dítě očekávalo a potřebovalo ze strany svých rodičů. To, že dítě má vytvořený důvěrný vztah a tato důvěra je následně zneužita, má obrovský dopad na psychickou stránku dítěte. Kvalita vztahu mezi obětí a pachatelem se následně může promítnout i do závažnosti sexuálního zneužití, jak uvádí např. Vaníčková, „čím je sexuální agresor dítěti osobou více známou, důvěryhodnou, ke které má dítě vybudovaný citový vztah, tím více stoupá pravděpodobnost, že sexuální agrese bude mít závažnou formu a bude se opakovat.“¹¹⁸ Z dlouhodobého hlediska se u dítěte sexuálně zneužitého mohou objevit známky nízkého sebehodnocení až nenávisti k vlastnímu tělu (automutilace, suicidální tendence); odpor k sexuálnímu styku a jakéhokoliv fyzického dotyku; podrážděnost, agresivita (i sexuální agresivita); promiskuitní jednání až prostituce; obtíže s koncentrací; poruchy příjmu potravy; závislost na drogách, alkoholu aj. Těmto rizikům by měla zabránit včasná intervence, terapie a rehabilitace za přítomnosti odborníků pro danou oblast.

Sexuální zneužívání obecně, bývá příčinou brzkého odchodu dětí z domova nebo i jejich útekem. Důvodem je nejen útek od stresu ale i skutečnosti, že se jim nedostane dostatek sociální opory od svých blízkých. Útek je jeden z projevů obranné reakce na závažnou situaci, do které se dítě dostalo a neumí si s ní samo poradit. Důležitá je krizová intervence, která „slouží k uklidnění klienta a stabilizaci jeho stavu.“¹¹⁹ Je postavená na podpoře co nejvyšší míry samostatnosti a iniciativy klienta. Měla by vést k tomu, aby si dítě uvědomilo, co je příčinou akutní krize, jestli je překonána a jak se jí příště vyvarovat, popř. jak ji překonat.¹²⁰ Při akutní reakci na

¹¹⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 42.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 52.

¹²⁰ VYMĚTAL, Jan. *Obecná psychoterapie*. Vyd. 1. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1997, 295 s. Psychoterapie (Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek), sv. 6. ISBN 80-861-2302-2.

stres se zpravidla u oběti objeví obranné mechanismy typu vytěsnění, projekce, regrese, popření, suprese, přehnané reakce, popř. vznik fobií apod.

6.4 Terapeutická práce s oběťmi kybergroomingu

„Terapie a rehabilitace dítěte je sestavena podle diagnózy medicínské a sociální, ze zjištěných škod a poruch struktury a funkce organismu i z prostředí, v němž se toto zasažení odehrává. Opírá se o podrobný léčebný plán respektující všechny uvedené okolnosti, zvláště ty, které přicházejí z rodiny dítěte.“¹²¹ Terapie dětí s CSA je rozdělena dle Weisse a kol.¹²² do tří základních rovin: emergentní pomoc a podpora dítěti, střednědobá terapie a dlouhodobá terapie a rehabilitace.

- 1. Emergentní pomoc a podpora** – zahrnuje krizovou intervenci s akcentem na akutní traumatický šok, odvrácení nepříznivých důsledků vztahujících se k prožitému traumatu a v případě známek tělesných poranění poskytnutí odborné lékařské péče na pediatrickém oddělení. Psychická podpora a pomoc by měla být poskytnuta i rodinným příslušníkům. V případě podezření, že pachatelem je jeden z rodičů, by měl být dítěti přidělen opatrovník.
- 2. Střednědobá terapie** – zahrnuje stanovení léčebného plánu. Po somatické stránce se jedná o léčbu zaměřenou na odstranění následků vzniklých fyzickým či sexuálním násilím. Důležitou součástí je psychoterapie zaměřená na zabránění vzniku a rozvoji psychických problémů spojené s prožitým traumatem, jako např. posttraumatická stresová porucha (posttraumatic stress disorder; PTSD)¹²³
- 3. Dlouhodobá terapie a rehabilitace** – je využívána v těch oblastech, kde dosavadní terapie neměla úspěch nebo kde nedošlo k nastavení pozitivních změn. O délce a formě terapie rozhoduje klinický psycholog, popř. dětský psycholog či psychiatr. Vedle psychoterapie se využívá v případě nutnosti i podpůrná léčba psychofarmaky.

¹²¹WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha, 2000. ISBN 80-716-9795-8. s. 130.

¹²²Tamtéž s. 129.

¹²³Psychiatrická diagnóza, která je řazena pod „reakce na závažný stres a poruchy přizpůsobení“. Dle MKN-10 F43.1

7 Primární prevence internetové kriminality

Prevence internetové kriminality páchané na dětech by měla být součástí preventivních programů v mateřských, základních i středních školách. Aby prevence byla kvalitní a zároveň efektivní, měla by být dlouhodobá, systematická a přizpůsobená věku žáků. Základem kvalitní prevence je názornost, dlouhodobost, systematickosti, zábavnost a kvalitní vedení vyškolených pracovníků, ať už z řad pedagogů, preventistů nebo sociálních pracovníků.

Preventivní programy zaměřené na problematiku kybergroomingu i jiných internetových nebezpečí by měly být, vzhledem k čím dál nižšímu věku uživatelů internetu, zařazeny do prevence již v mateřských školách. Děti by měly být seznámeny s riziky internetu a internetové komunikace dříve, než vstoupí do internetového prostředí jako jejich uživatelé. Cílem této rané prevence je, aby potenciální uživatelé měli již vytvořená a zautomatizovaná pravidla, jak chránit svoji identitu a soukromí v kyberprostoru. Nebezpečí a rizika spojená s užíváním internetu by měla být dětem demonstrována např. prostřednictvím pohádek či krátkých preventivních videí.

Jak uvádí Metodický materiál pro pedagogické pracovníky¹²⁴ zpracovaný Národním centrem bezpečnějšího internetu z roku 2012 *„prevence kybergroomingu by měla být přímou součástí dětské počítačové a internetové gramotnosti. Malý uživatel kyberprostoru by měl mít vstřípenou svou vlastní ochranu před možným napadením stejně zautomatizovaně jako např. rozhlédnutí se před vstupem do vozovky nebo příkaz „nesedej do auta s cizími lidmi.“*

Na zvyšující se počet internetové kriminality a nutnost prevence upozorňuje i ředitel Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování plk. Jan Noga¹²⁵, který situaci komentuje slovy: *„z využívání internetu vyplývá řada rizik, která mají často tragické*

¹²⁴ KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012

¹²⁵ Bezpečný internet. In: *Policie České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/bezpecny-internet-270537.aspx>

následky. Kriminalita páchaná prostřednictvím internetu stále roste. Z tohoto důvodu je třeba neustále upozorňovat veřejnost na možná rizika spojená s užíváním internetu.“

7.1 Prevence ze strany školy

Ze samotného principu by mělo být v zájmu rodičů, chránit svoje dítě před nebezpečím a to i před tím internetovým. Často slýcháváme, že tato generace dětí vyrostla na informačních a komunikačních technologiích a že počítačům rozumí více než my dospělí. Tento fakt se odráží i na nízké informovanosti o těchto rizicích ze strany rodičů. To, jestli se dítě stane obětí internetové kriminality, záleží z velké části na výchově a informovanosti dítěte, nikoliv na tom, jak moc dítě rozumí počítačům jako takovým. Řada rodičů si rizika spojená s užíváním internetu neuvědomují a předpokládají, že škola děti dostatečně informuje o rizicích jeho užívání. Proto i většina z nich zodpovědnost této prevence přesouvá na školu. Jedna věc je znalost bezpečného užívání počítače a internetu, druhá pak bezpečné chování v tomto kyberprostoru. Jedná se o dva směry, které se sebou sice souvisí a navzájem se prolínají, ale jejich podstata vychází z jiných předpokladů.

O bezpečném užívání internetu se může dítě nějaké informace dozvědět v rámci preventivních programů ve škole. Dále se o něm může dočíst na různých webových portálech a je taktéž součástí každé registrace nového uživatele v rámci sociálních sítí, seznamek, chatovacích místností, online her apod. Jedná se o soubor obecných pravidel, které ale pozbývají svůj smysl, pokud nejsou názorně demonstrovány na příkladech a vysvětleny svým uživatelům s ohledem na jejich věk. Většina uživatelů to nečte, protože jsou to obecně platná a pro všechny známá pravidla. Přesto se zvyšuje procento obětí internetové kriminality. Kde je tedy problém? Problém tkví v jejich aplikaci, resp. v tom, že jedinec je zná na teoretické úrovni, ale v praxi je neaplikuje, protože si často ani neuvědomuje jejich souvislost s danou skutečností. Zde by mělo být místo pro prevenci na školách a tato osvěta by měla být součástí RVP a ŠVP. Žáci by měli být s těmito riziky seznámeny názorně v hodinách informatiky. Díky tomu by si pak jednotlivá rizika uměli spojit s konkrétním příkladem a věděli by, jak se mají zachovat, když se do podobné situace v budoucnu dostanou. Hodiny informatiky na základních školách jsou

postavené na seznamování žáků s jednotlivými programy, aplikacemi apod., byť je tato informační gramotnost považována za velmi důležitou, nacházíme její využití až ve vyšších ročnících. Na prvním stupni základních škol by tato prevence měla být žákům v hodinách tomu určeným předkládána formou kvalitních a systematických preventivních částí, zaměřených na rizika internetové komunikace, užívání internetu, rizika sociálních sítí, seznámek apod. Aby tato prevence byla úspěšná a kvalitní, je nutná dlouhodobá systematická práce s žáky, aby se jim rizika dostala do podvědomí a aby se naučili bezpečně využívat internet.

Dalším bodem kvalitní prevence tohoto rizikového chování, kterou by měla škola zprostředkovat, je v rámci sexuální výchovy. Zde by měla být znatelná propojenost s hodinami informačních a komunikačních technologií. V hodinách sexuální výchovy by žáci měli být jednak poučeni obecně o otázkách sexuality v souvislosti s pohlavním životem člověka. Dále pak, jak uvádí Vaníčková v kapitole zaměřené na sexuální výchovu, by sexuální výchova měla být z širšího úhlu zaměřena na sexuální vztah, jako jednu z podob vztahů mezi lidmi a na prevenci před sexuálním zneužitím dítěte.¹²⁶ Jak ukazuje řada výzkumů, dostatečná informovanost je nejúčinnější ochranou dítěte před sexuálním zneužitím. Vaníčková taktéž poukazuje na výsledky výzkumů Finkelhoraa kol.,¹²⁷ které dokazují, že „až 40 % dětí použilo reálné situaci s úspěchem informace z preventivních programů.“¹²⁸ První informace o sexuální výchově by měly získávat již děti v předškolním věku. Otázka sexuality by neměla být tabu ani v rodině. I z rodiny by dítě mělo mít nějaké povědomí o sexualitě a tím získat možnost obrátit se na to rodiče v případě, že by dítě někdo sexuálně obtěžoval nebo zneužil.

¹²⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 82.

¹²⁷ FINKELHOR, D., ASDIGIAN N., DZIUBA-LEATHERMANN J. The effectiveness of victimization prevention instruction: An Evaluation of children's responses to actual threats and assaults. 1995. s. 19-28.

¹²⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Praha. 1999. ISBN 80-717-8286-6. s. 82.

7.2 Prevence ze strany rodičů

Proto, aby dítě bylo odolné vůči hrozbám v kyberprostoru, je nutné, aby vedle kvalitní prevence ze strany školy, bylo dítě rodiči vychováno k tomu, aby vědělo, kde jsou již zmíněné osobní či intimní hranice. Tedy jak se má chovat v kyberprostoru. Rodiče by s dítětem měli mluvit o rizicích internetu, především o tom, že by děti neměly kontaktovat lidi, které neznají, neměly by odpovídat na zprávy od cizích lidí a už vůbec ne s nimi chodit na osobní schůzky, zasílat jim svoje fotografie či jiné osobní informace. Je důležité dětem vysvětlit proč, je to nebezpečné a jaké by to mohlo mít následky. Komunikace s dítětem by měla být otevřená, založená na diskuzi a výsledkem by mělo být nastolení pravidel, na kterých se dítě i rodiče shodnou. Tato pravidla by pak obě strany měly respektovat. Je důležité, aby dítě vědělo, že pokud by bylo kontaktováno cizí osobou nebo lákáno na osobní schůzku, že se může na svoje rodiče obrátit, a že za komunikaci s danou osobou nebude nijak potrestáno. Protože právě strach a pocit viny jsou aspekty, které dítěti brání v tom, aby se v těchto případech svěřilo osobě blízké.

Existuje řada pravidel, kterými by se rodiče v rámci ochrany dítěte měli řídit. Jak uvádí Hulanová¹²⁹:

- 1. Nechte se dítětem poučit o službách, které dítě v online prostředí využívá** – zjistíte, na jakém principu fungují, jak jsou zabezpečené a jaké jsou možnosti jejich zabezpečení, jak samotné dítě má svůj účet chráněný a jak a k čemu ho využívá.
- 2. Otevřete si svůj vlastní účet na těchto serverech** – může sloužit pro zjištění a určitou kontrolu toho, co vaše dítě na svém účtu sděluje, sdílí a udává.
- 3. Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí** – měli byste vědět, s kým dítě tráví čas na internetu, stejně jako se zajímáte o to, s kým a jak ho tráví mimo online prostor.

¹²⁹HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-807-3875-459. s. 109.

4. **Základem komunikace s dítětem je otevřenost** – při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením dítě trestat, zakazovat internet, ale naopak mu poradit, jak se v této situaci správně zachovat a jak se těmto situacím v budoucnu vyhnout.
5. **Nechte vaše dítě sepsat všechny přihlašující údaje a hesla k účtům** – dohoda a důvěra, že takto sepsaná hesla a přístupové informace k jednotlivým účtům, budou rodičem využita pouze v případě nebezpečí či při pocit ohrožení dítěte.
6. **Sledujte, kolik času dítě na počítači tráví** – nedovolte, aby dítě virtuální svět natolik pohltil a trávilo v něm veškerý svůj volný čas na úkor aktivit mimo kyberprostor.
7. **Nenechte děti mít počítač ve svém pokoji** – toto pravidlo by mělo platit u dětí především na základní škole, s přibývajícím věkem, by se mělo toto pravidlo měnit nebo upravovat.
8. **Mluvte s dětmi o všech výhodách i rizicích** – vytvořte společně s dítětem pravidla užívání internetu, včetně časového vymezení a denní hodinové dotace.

7.3 Prevence a sociální sítě

Nebezpečí sociálních sítí tkví ve dvou základních problémech. Prvním z nich je samotný profil uživatele. Přes řadu pravidel sociálních sítí, si profil nemůže vytvořit dítě mladší 13-ti let, přesto najdeme uživatele mladších 13 let, kteří se na sociální síť vytvoří účet s nepravým věkem. To je důkazem, že na sociálních sítích je možné zfalšovat jakýkoliv osobní údaj, což vede k vytvoření nové falešné virtuální identity.

Druhým problémem je to, že si uživatelé nechrání dostatečně svoje soukromí. Zveřejňují informace, události, fotky, které by neměly být veřejné, ale soukromé. Děti i mladiství přestávají vnímat, kde jsou ty hranice mezi soukromím a veřejným životem. Zveřejnění jména, příjmení, bydliště, školy, kterou dítě navštěvuje, může

být pro pachatele dostatečné množství informací, které mu postačí, aby dítě jakkoliv zneužil. Sociální sítě umožňují řadu nastavení profilu, tak aby dítě alespoň částečně chránilo svoje soukromí, ale jen málo, které dítě si toto nastavení projde a zabezpečí si svůj účet. Hlavní roli zde hraje fakt, že děti i mladiství nepociťují nebezpečí, které jim hrozí, a neuvědomují si, jak zveřejnění osobních informací může být pro ně nebezpečné.

Je více než pravděpodobné, že jedinci mladší 13 let budou chtít mít profil na sociální síti, protože to má dneska vesměs každý v jejich věku. Není v silách nikoho, aby jim v tom zabránil, protože, když si profil nezaloží doma, tak si ho založí jinde. Proto by prevence, především ze strany rodičů, měla vést k tomu, aby dítě vědělo, co může a co by už nemělo zveřejňovat. Mělo by chápat, co může způsobit zveřejnění jednotlivých informací, aby lépe pochopilo její závažnost. Rodiče by měli, pokud je jejich dítě mladší 13 let a má účet na sociálních sítích, s ním projít nastavení zabezpečení jejich účtu a profilu. A jak zdůrazňuje Hulanová¹³⁰ ve své knize, všechna tato „zabezpečení pozbývají svůj smysl, pokud o nich rodiče se svými dětmi nebudou mluvit.“

7.4 Zabezpečení počítačů

Zabezpečit počítač je jednou z možností jak eliminovat možná rizika plynoucí z užívání internetu. Zabezpečit počítač můžeme jednak kvalitním antivirovým programem, který chrání počítač a jednak systémem různých nastavení, které blokují přístup dítěti na webové stránky s nevhodným obsahem. Jedná se o filtrovací software či rodičovský zámek, který je součástí každého počítače. Filtrovací software by měl zabránit přístup ke stránkám s pornografickým obsahem, ale není zcela dokonalý. Některé stránky obsahující závadný obsah, který tímto filtrem projde, a naopak stránky s naprosto nevinným obsahem jsou blokovány.¹³¹ Pak je nutné konkrétně nastavit webové stránky, které si rodiče nepřejí, aby byly dítětem zobrazovány.

¹³⁰HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-807-3875-459. s. 96.

¹³¹JANET, P. In: DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 84.

Neexistuje stoprocentní ochrana dítěte v kyberprostoru, proto je lepší a efektivnější vychovávat dítě tak, aby v případě, že se dostane do podobných situací, si dokázalo poradit a vědělo, na koho se může obrátit. Ani samotný dohled rodičů nad aktivitou dětí na internetu není 100% jistotou a ochranou před agresory. Jak uvádí výzkumy „*dohled rodičů na online aktivity dítěte měl jen malý vliv na to, zda bylo či nebylo obtěžováno.*“¹³²

7.5 Ochrana před kybergroomingem

Ochrana před kybergroomingem vychází z ochranných opatření, které byly popsány výše, ale jsou zde oblasti, které by neměly být opomíjeny a jejich prevence by měla patřit mezi základ, který by každý uživatel internetu měl znát a ovládat.

Jak už bylo napsáno, kybergrooming je postavený na manipulaci pachatele s obětí. Prevence kybergroomingu by měla být směřována do této oblasti. Zároveň jak uvádí Kopecký¹³³ ve své studii velmi důležitým preventivním nástrojem je také „*fungující komunikace mezi dítětem a rodičem. Významné je rovněž integrování témat internetové komunikace s neznámými uživateli (a logicky také témat spojených s rizikovou virtuální komunikací) do systému vzdělávání (například prostřednictvím rámcových vzdělávacích programů).*“ Kopecký¹³⁴, který se ve svých studiích zabývá problematikou kybergroomingu i jiných rizik spojených s užíváním internetu (kyberšikana, kyberstalking apod.), vytvořil pravidla pro děti a mládež, jejichž respektováním je možné se před kybergroomingem chránit.

Základní pravidla pro děti a mládež

1. Nenechte se oklamat sliby virtuálních útočníků (mohou vám slibovat lásku, pokračování vztahu v reálném světě, peníze, dárky apod.). Uvědomte si, že lidé na internetu mohou lhát!

¹³²JANET, P. In: DIVÍNOVÁ, Radana. Cybersex: forma internetové komunikace. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8. s. 85.

¹³³KOPECKÝ, Kamil. Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>

¹³⁴Tamtéž

2. Všimněte si nesrovnalostí v komunikaci s kyberútočníky (útočník například udává různý věk, mění informace, které vám o sobě sdělil dříve apod.).
3. Uvědomte si, proč by někdo chtěl za každou cenu udržet internetový vztah nebo obsah komunikace v tajnosti.
4. Vytyčte si své osobní hranice s ohledem na sex. Nepřijímejte ani neodesílejte jiným uživatelům materiály sexuální povahy.
5. Ve virtuálním prostředí nikomu nesdělujte své osobní údaje (zejména své fotografie).
6. Nikdy nechoďte na osobní schůzku, aniž by o ní nevěděli rodiče. Uvědomte si, co všechno se vám na schůzce může stát a jak může být schůzka riskantní.
7. Dejte si pozor na to, s kým se bavíte a o čem. Internetová komunikace vypadá jako anonymní, ale není. Nechcete přece, aby vás „internetový známý“ např. vystopoval v reálném světě, nebo aby vás nutil dělat něco, co dělat nechcete.

Správná prevence by měla dítě naučit, co má dělat a dělat nemá, tak aby se chránilo a nestalo se obětí kybergroomingu. Mělo by vědět, co dělat v případě, že se s kybergroomerem setká a jak má čelit jeho praktikám. Národní centrum bezpečnějšího internetu ¹³⁵ vypracovalo metodiku prevence kybergroomingu a vytvořilo strategii, kterou by mělo mít každé dítě osvojené, před tím než se stane aktivním uživatelem internetu. Dle této metodiky by reakce dítěte měla v případě ohrožení kybergroomerem probíhat na třech stupních:

1. rozpoznání ohrožení

- zachovat klid, uvědomit si, že situace je řešitelná
- situaci nezlehčovat, neutěšovat se nadějemi, že nebezpečí pomine samo

¹³⁵ KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012

2. první obrana

- ukončit komunikaci, nereagovat, neodpovídat ani na nejlákavější sliby, nejsilnější pohružky
- vyhledat pomoc dospělého
- blokovat útočníka
- zajistit důkazy

3. řešení

- nahlásit útok policii
- nahlásit útok poskytovateli služeb

7.6 Projekty zaměřené na kybergrooming

Existuje řada internetových portálů a projektů, které se zabývají otázkou internetové kriminality páchané na dětech a dospívajících. Obsahují mnoho informací o této problematice. Návody, rady, typy jak si zabezpečit účty nejen na sociálních sítích, informace o rizicích internetové komunikace, o internetové agresi a kriminálních činech jako je kyberstalking, kyberšikana, kybergrooming a jiné. Tyto portály a webové stránky nabízí i online pomoc, kontakty na příslušné orgány či organizace, které pomohou obětem i jejich blízkým. Dále nabízí vzdělávací akce, preventivní programy pro školy a zájmové a vzdělávací akce pro pedagogy, pomáhající pracovníky i pro širokou veřejnost.

Jedním z největších projektů v České republice je informačně-intervenční projekt E-bezpečí, který je složen z pracovníků projektu E-Bezpečí a Centra PRVoK Pedagogické fakulty UP v Olomouci. Lektoři prošli odborným výcvikem v oblasti rizikového chování v kyberprostoru, zneužívání ICT a mobilních telefonů. Projekty jsou realizovány a finančně podporovány řadou organizací a společností jako je např. nadace Vodafone, firma Google, firma Seznam.cz. Akce jsou realizovány díky podpoře statutárního města Ostravy a Olomouce a jsou součástí Městského programu

prevence kriminality. Od roku 2014 je pak tento projekt podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci programu rizikového chování v prostředí internetu (0081/PK/2014).¹³⁶ Tento projekt umožnil vznik i internetového portálu pro učitele: <http://www.e-nebezpeci.cz/>, kde učitelé mohou získat řadu informací a metodických pokynů pro práci s žáky i s oběťmi kybergroomingu, kyberšikany aj.

¹³⁶ E-nebezpečí. *O projektu E-nebezpečí* [online]. 2010-2012 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://vzdelavani.e-bezpeci.cz/?akce=projekty>

8 Metodologie

Metodologická část popisuje výzkumné cíle, metodu sběru dat, výzkumné otázky a hypotézy, které jsou základními elementy výzkumného šetření. Dále jsou zde uvedeny informace týkající se místa, kde bude výzkum realizován. Nedílnou součástí je i podkapitola zaměřená na cílovou skupinu, která podává informace o základní charakteristice výzkumného vzorku.

8.1 Cíl empirické části

Cílem výzkum bylo zjistit, zdali si mladá generace uvědomuje rizika internetu a internetové komunikace a do jaké míry se na internetu cítí bezpečně. Dále se snažil odpovědět na otázku, jestli mladá generace považuje kybergrooming za hrozbu a zda má s projevy kybergroomingu osobní zkušenost. Cíl empirické části se stal důležitým aspektem pro stanovení výzkumných problémů a hypotéz, které byly východiskem pro tvorbu dotazníku.

8.2 Výzkumné otázky a hypotézy

S oporou o teoretickou část bakalářské práce a jejím zvoleným cílem byly stanoveny následné výzkumné otázky, které byly vodítkem pro tvorbu hypotéz a obsahují kritické momenty, hrající důležitou roli v procesu kybergroomingu.

Výzkumné otázky:

1. Znájí žáci 2. stupně základních a středních škol pojem kybergrooming?
2. Jak vnímají žáci projevy kybergroomingu?
3. Setkali se žáci s projevy kybergroomingu?
4. Kontrolují rodiče činnost dítěte na počítači?

Podklady pro hypotézy vychází z již provedených výzkumů od různých autorů, kteří se zabývali výzkumným šetřením týkající se kybergroomingu. Pro toto empirické šetření byly vytvořeny následující tři hypotézy.

H1: S pojmem kybergrooming se nesetkala více jak 1/3 žáků 2. stupně základních a středních škol.

Výzkum Milošové¹³⁷ poukazuje na to, že s pojmem kybergrooming se setkalo 35 % respondentů. Z předběžného výzkumu, během kterého bylo osloveno 30 náhodných respondentů ve věku 12 – 16 let, tento pojem znal pouze jeden z nich. Z čehož se dá usuzovat, že více jak 1/3 respondentů pojem znát nebude. Informovanost o tomto pojmu bude záležet i na tom, zdali byly na školách realizovány např. preventivní programy zaměřující se internetovou kriminalitu páchanou na dětech.

H2: Více jak 3/4 respondentů bude považovat projevy kybergroomingu za nebezpečné.

Nejnovější výzkum rizikového chování českých dětí od Kopeckého a kol.¹³⁸ z roku 2013 dokazuje, že 76% dotázaných považovalo komunikaci s neznámými lidmi na internetu za riskantní a nebezpečné, přesto 55% by na schůzku s neznámou osobou šlo. 52% by zaslalo svoje jméno a příjmení cizím lidem na internetu. 50% by zaslalo svoji fotografii osobě, kterou zná jenom z internetu i přesto, že 66% z nich to považuje za riskantní. 75% považuje sexting za riskantní. Tato výzkumná fakta se stala důležitým východiskem pro tuto hypotézu.

H3: Více jak 80% rodičů respondentů nemá přehled o tom, co jejich děti na počítači dělají.

Hypotéza je opřena o výzkum Taťány Milošové¹³⁹, který byl proveden v roce 2011 v rámci závěrečné práce. Výsledky výzkumu ukazují na fakt, že v 19,82 %

¹³⁷MILOŠOVÁ, Taťána. *Kybergrooming jako nebezpečný jev v informačních a komunikačních technologiích*. Zlín, 2011.. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

¹³⁸KOPECKÝ, Kamil. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013. In: *Bezpečný internet* [online]. 2013

¹³⁹MILOŠOVÁ, Taťána. *Kybergrooming jako nebezpečný jev v informačních a komunikačních technologiích*. Zlín, 2011. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/18232/milo%C5%A1ov%C3%A1_2011_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

případech rodiče své děti kontrolují při činnostech na internetu. 80,18 % respondentů uvedlo, že nikoliv.

8.3 Metoda sběru dat

S ohledem na téma bakalářské práce byla vybrána kvantitativní metoda výzkumu, která zaručovala větší počet respondentů, a tedy i větší množství dat pro následnou analýzu výsledku a verifikaci hypotéz. Pro sběr dat bylo využito vlastního dotazníku (viz. příloha A), který byl vytvořen na základě předem definovaných hypotéz a výzkumných otázek. Dalším důvodem pro výběr této metody zaznamenávání byla i skutečnost, že se jedná o téma, které může být pro respondenty citlivé, proto je v našem případě nejlepší metodou dotazník, který umožňuje zajistit anonymitu respondentů.

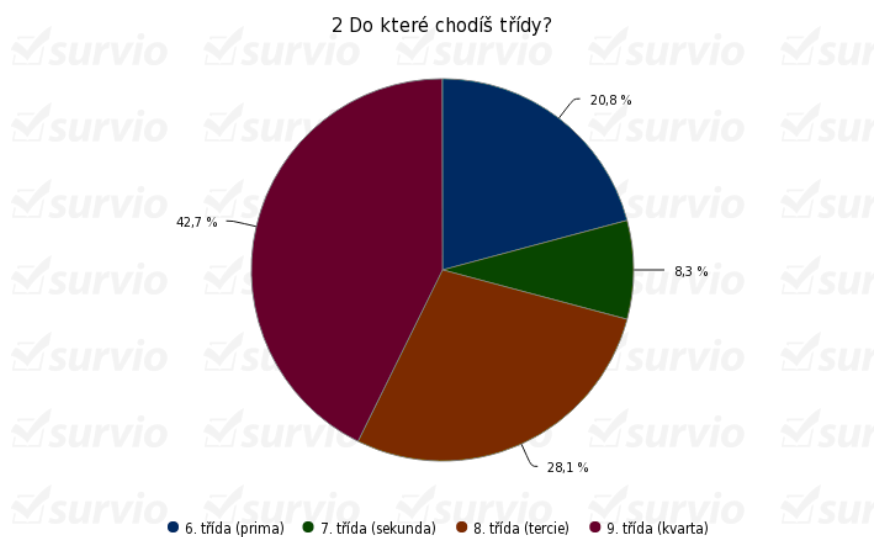
Dotazník obsahuje 10 otázek a je tvořen jak otevřenými, uzavřenými, tak polootevřenými otázkami. U jedné z otázek byla použita pětistupňová škála pro získání konkrétnějších a přesnějších informací o postojích respondentů k předloženým jevům. Dotazníky byly na školy předány jak v tištěné, tak i v elektronické podobě. Některé školy z časových důvodů upřednostnily právě možnost využít odkazu na elektronickou podobu dotazníku. Elektronická forma dotazníku byla vytvořena prostřednictvím webových stránek Survio¹⁴⁰, které jsou i zdrojem výsledných grafů.

8.4 Cílová skupina a místo výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno na vybrané základní a střední škole ve Žďáře nad Sázavou. Pro toto šetření byli vybráni žáci ve věku od jedenácti do patnácti let, a to na základě výsledku výzkumu Choo¹⁴¹ z roku 2009, který přichází se závěrem, že tímto fenoménem jsou nejvíce ohroženy právě děti v této věkové kategorii. Osloveni byli žáci 6 - 9. tříd základních škol a třídy nižších gymnázií ve věku 11 – 15 let viz. obrázek 1.

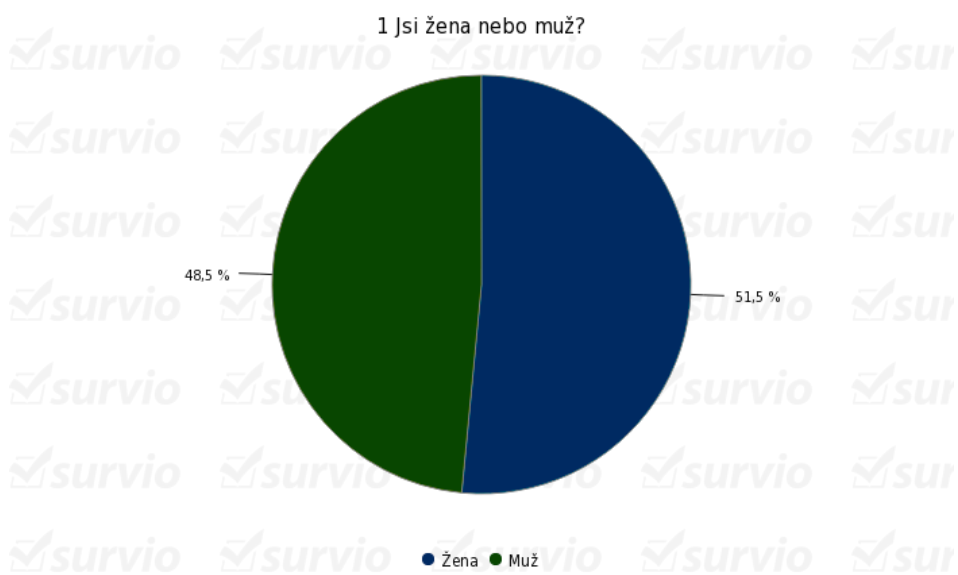
¹⁴⁰ Máčelová, K. <http://www.survio.com/cs/> [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné: <http://www.survio.com/survey/d/C6C7N7P6J0V3W9K2R>

¹⁴¹ CHOO, Kim-Kwang Raymond. Online child grooming: a literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences [online]. Canberra : Australian Institute of Criminology, 2009. Dostupné z: . ISBN 978-1-921532-33.7.

Obrázek 1 - Procentuální rozložení respondentů dle tříd.

Pohlaví respondentů je rovnoměrně rozložené. Ženy tvoří 48% dotázaných a muži 52% viz. obrázek 2.

Obrázek 2 - Pohlaví respondentů

Celkový počet dotazníků činil 130. Návratnost byla 102 dotazníků. Konečný výzkumný vzorek pro naše výzkumné šetření obsahoval celkem 100 respondentů.

Dva dotazníky musely být při zpracování vyřazeny z důvodu vulgarismů a z evidentního náhodného výběru odpovědí.

9 Zpracování a ověření hypotéz

První stanovená hypotéza byla zaměřená na samotný pojem kybergrooming. Cílem bylo zjistit, jak se tento termín dostal do povědomí žáků. Otázky se konkrétně týkaly toho, zdali se s tímto pojmem žáci setkali a zda ví, co tento pojem znamená. V případě kladné odpovědi se zjišťovalo, jestli jejich povědomí o pojmu kybergrooming je opravdu správné, nebo není-li informovanost o tomto pojmu mylná.

Na základě zvolené hypotézy „**H1: S pojmem kybergrooming se nesetkala více jak 1/3 žáků 2. stupně základních a středních škol.**“¹⁴² se předpokládá, že s tímto pojmem se nesetkalo více jak 33% respondentů. K potvrzení, nebo k vyvrácení námi zvolené hypotézy byla zvolena následující otázka: „Setkal jsi se někdy s pojmem kybergrooming?“. Výsledky jsou zaznačené v níže předloženém obrázek 3.

Obrázek 3- Setkal jsi se někdy s pojmem kybergrooming?

¹⁴² MILOŠOVÁ, Taťána. *Kybergrooming jako nebezpečný jev v informačních a komunikačních technologiích.* Zlín, 2011. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/18232/milo%20ov%20C3%A1_2011_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

Dílčí podotázka, která slouží k doplnění informací pro závěry hypotézy, se vztahuje na správné, či nesprávné pochopení významu pojmu kybergrooming. Její formulace byla následující: „*Pokud pojem kybergrooming znáš, napiš, co o něm víš.*“. Získané odpovědi byly následující:

Odpověď č.1: „*Kybergrooming je podvedení, nalákání někoho nebo obléhání po internetu. Je nebezpečné.*“

Odpověď č.2: „*Zneužívání pomoci internetu.. Oběti jsou děti atd.*“

Odpověď č.3: „*Je to o zneužívání lidí cestou internetu.*“

Odpověď č.4: „*Cosi v chatu třeba na facebooku.*“

Ze získaných odpovědí je patrné, že s pojmem kybergrooming se nesetkalo více jak 33% dotázaných respondentů. Výsledná hodnota činí 71 % respondentů, kteří se s tímto pojmem nikdy nesetkali. 29% respondentů o kybergroomingu slyšelo, ale pouze 3 z nich správně tento pojem definovali. **Hypotéza H1 byla potvrzena.**

Druhá hypotéza byla zaměřená na projevy kybergroomingu, konkrétně na to, jak žáci vnímají jednotlivé projevy kybergroomingu za ohrožující. Otázky se týkaly jednotlivých rizikových jevů, se kterými se respondenti na internetu mohou setkat. Jednotlivé rizikové situace byly vybrány v kontextu s projevy kybergroomingu jako takového. Respondenti svůj postoj k nebezpečnosti/ bezpečnosti předložených jevů hodnotili pomocí pětistupňové škály.

Na základě zvolené hypotézy „**H2: Více jak 3/4 respondentů bude považovat projevy kybergroomingu za nebezpečné.**“¹⁴³ se předpokládá, že 75% respondentů a více bude předkládané jevy hodnotit jako nebezpečné. Otázky pro verifikaci této hypotézy byly zaměřeny na komunikaci s neznámými lidmi na internetu, zaslání osobních informací, fotografií, sexting a možnost osobního setkání

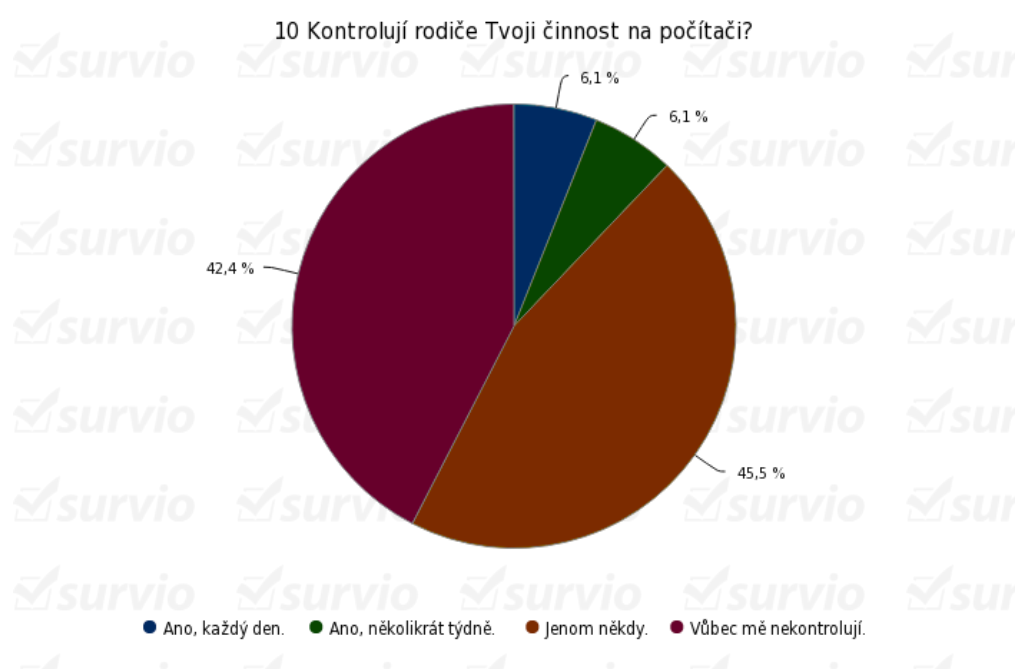
¹⁴³ KOPECKÝ, Kamil. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2013. In: *Bezpečný internet* [online]. 2013 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: http://www.bezpecnyinternet.cz/ke-stazeni/bezpecny_internet_prezentace.pdf

s neznámou osobou z internetu. Výsledky této části výzkumu jsou zobrazené v tabulce 1 (Příloha B).

Procentuální vyhodnocení nebezpečnosti každého jevu je následující: zasílání osobních informací (jméno, příjmení, věk) osobě, se kterou si se seznámil/a přes internet (82%), zasílání intimních fotografií osobě, kterou znáš pouze z internetu (96%), konverzace se sexuální tematikou s osobou, kterou znáš pouze z internetu (84%), přijetí dárku od osoby, kterou znáš pouze z internetu (63%), utajování konverzace s cizí osobou na chatu před rodiči (68%), nabídka osobního setkání od osoby, se kterou jsi se seznámil/a na internetu (82%), zatajení schůzky s touto osobou před rodiči (83%), osobní setkání s touto osobou (83%).

Z výsledků vyplývá, že 71% respondentů shledává projevy kybergroomingu za nebezpečné. 7% je hodnotí jako bezpečné a v 22% byly předkládané jevy hodnoceny jako neutrální. **Hypotéza H2 na základě předložených výsledků nebyla potvrzena.**

Třetí hypotéza se týká toho, jak rodiče kontrolují činnost svých dětí na počítači a zdali mají tedy přehled o tom, co jejich děti na počítači dělají. Její přesné znění je následující: **H3: Více než 80% rodičů respondentů nemá přehled o tom, co jejich děti na počítači dělají.**¹⁴⁴. Verifikace hypotézy vychází ze závěrů odpovědí na otázku: „Kontrolují rodiče Tvoji činnost na počítači?“. Respondenti mohli vybírat ze čtyř nabízených možností. Kolik procent rodičů nemá přehled o činnosti svých dětí na počítači je součtem možností „Jenom někdy“ a „Vůbec mě nekontrolují.“. Výsledky jsou prezentovány v níže předloženém obrázku4.

Obrázek 4 - Míra rodičovské kontroly činnosti dětí na počítači

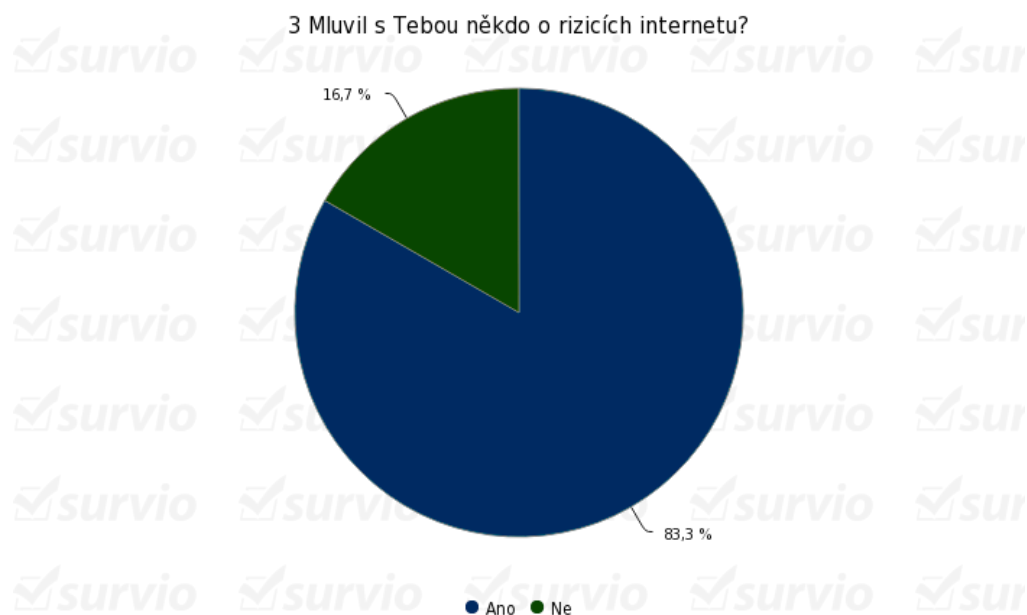
Z výše uvedeného grafu vyplývá, že 88% rodičů nemá přehled o činnosti svých dětí na počítači. **Hypotéza H3 byla potvrzena.**

¹⁴⁴ MILOŠOVÁ, Taťána. *Kybergrooming jako nebezpečný jev v informačních a komunikačních technologiích.* Zlín, 2011. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/18232/milo%20ov%20C3%A1_2011_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

10 Analýza výzkumného šetření

Tato kapitola je zaměřena na analýzu dat získaných prostřednictvím výzkumného šetření. Budou zde popsány a rozebrány výsledky jednotlivých otázek dotazníku, které budou následně konfrontovány s teoretickou částí bakalářské práce, popř. s jinými výzkumy zaměřenými na problematiku kybergroomingu.

Otázka č. 3 („Mluvil s Tebou někdo o rizicích internetu?“) a otázka č. 4 („Kdo s Tebou mluvil o rizicích internetu?“) zjišťovala, zdali s žáky na 2. stupni základních a středních škol někdo mluvil o rizicích internetu a v případě, že ano, kdo to byl. Výsledky zobrazuje obrázek 5 a 6.

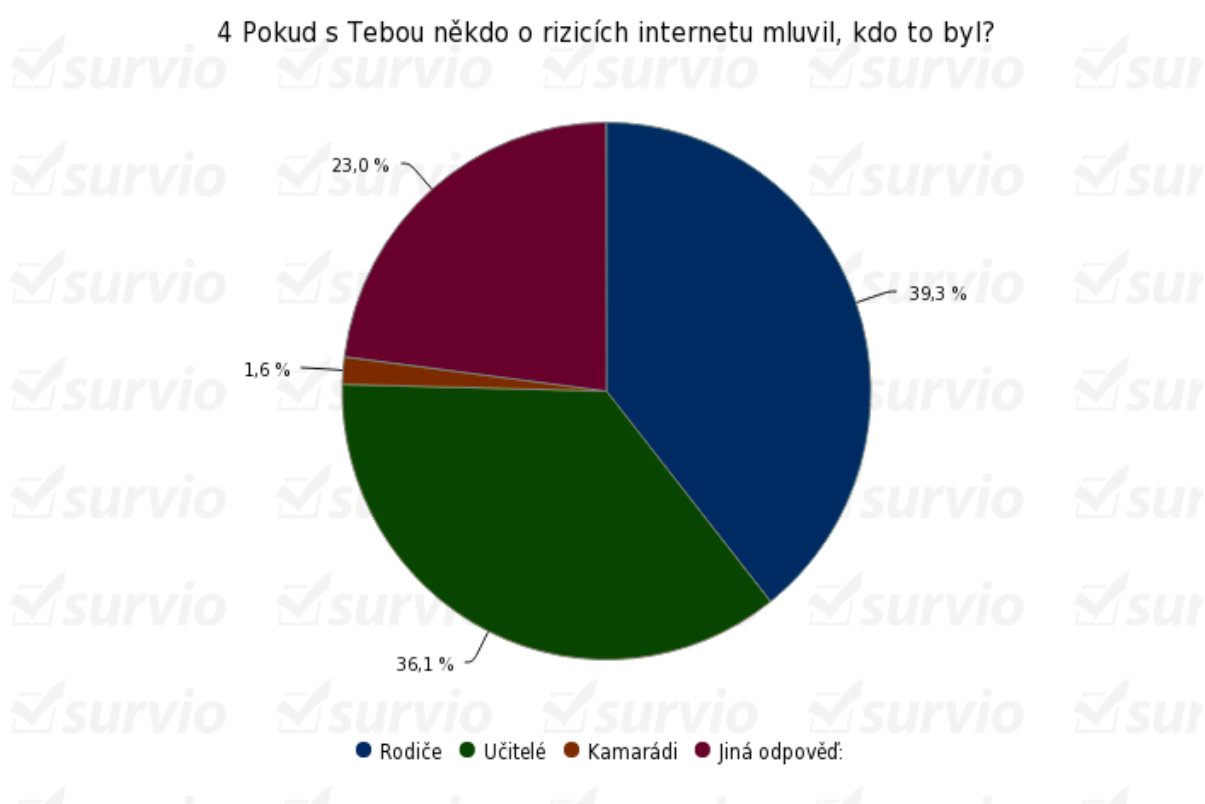

Obrázek 5 - Mluvil s Tebou někdo o rizicích internetu?

Výše zobrazený graf předkládá výsledky odpovědí na otázku č. 3, ukazuje, že 83,3 % respondentů bylo informováno o rizicích internetu a s necelými 17% z nich nikdo o těchto rizicích nemluvil. Důležitou roli zde hraje vedle výchovy především informovanost ze strany škol, jež mají v rámci preventivních programů ve většině případů zahrnutou i prevenci rizikového chování na internetu. Na školách, kde byl

tento výzkum prováděn, byly v některých třídách tyto preventivní programy již zrealizovány. Tato skutečnost se projevila i na výsledku tohoto grafu. Blíže informace pak přináší obrázek 6, který podává informace o tom, kdo byl tím, kdo respondenty s riziky seznámil.

V otázce č. 4 („Pokud s Tebou někdo o rizicích mluvil, kdo to byl?“) část respondentů, kteří byli informováni o rizicích internetu, odpovídali na to, kdo s nimi o této problematice mluvil.

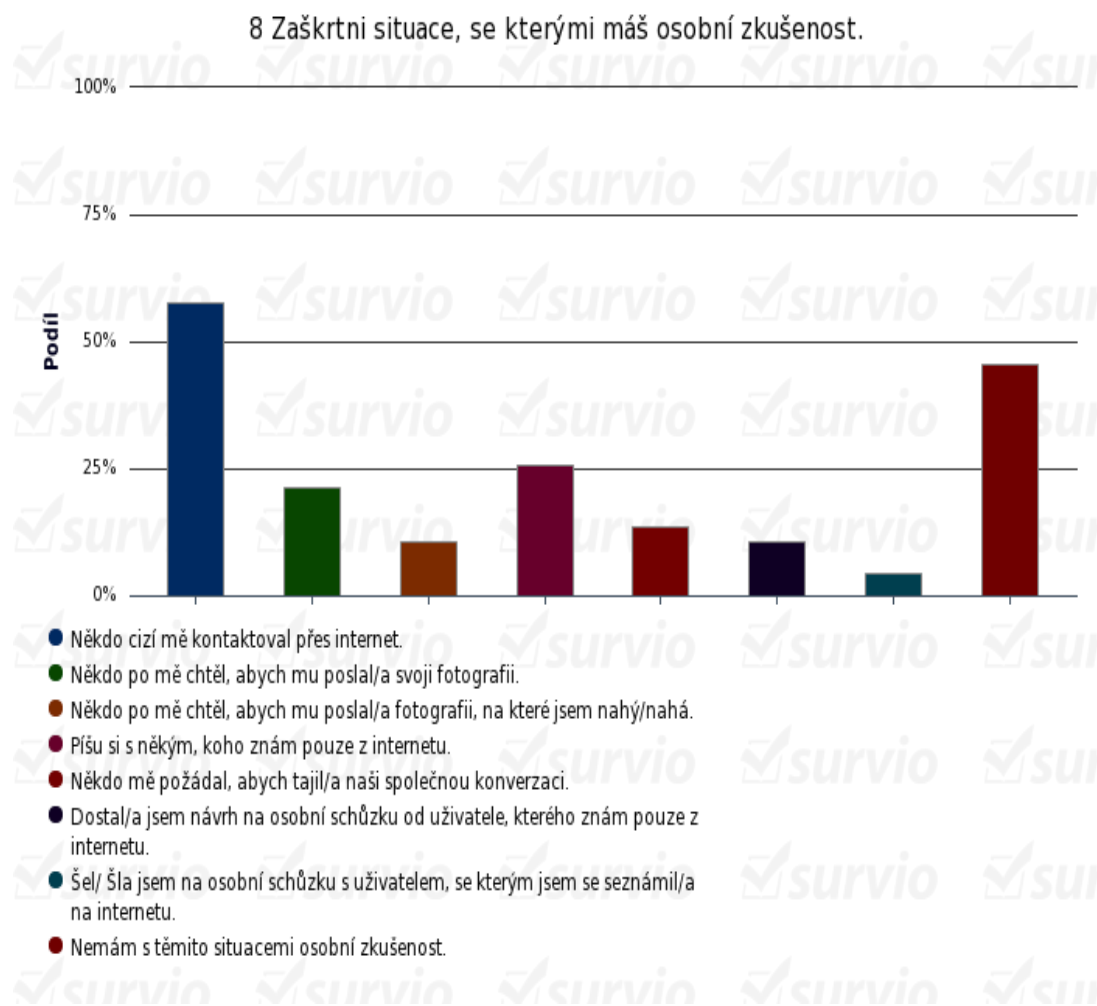
Obrázek 6 - Kdo s Tebou mluvil o rizicích internetu?

Z grafu je patrné, že nejvíce informací žáci získali od rodičů (39,3%) a od učitelů (36,1%). Respondenti v 23% využili možnosti jiné odpovědi, kde se objevily odpovědi typu: „rodiče, učitelé i jiní lidé, kteří se v tomto oboru specializují.“, „všichni aspoň trochu“, 3x odpověď „rodiče i učitelé“. Z těchto odpovědí vyplývá, že největší podíl na informovanosti mají rodiče a učitelé téměř ve stejném poměru.

Otázky č. 5 („*Setkal/a jsi se někdy s pojmem kybergrooming?*“) a č. 6 („*Pokud pojem kybergrooming znáš, napiš, co o něm víš.*“) týkající se pojmu kybergrooming byly rozebrány v předchozí kapitole. Z obrázku 3 (viz. Obrázek 3) můžeme vyčíst, že termín kybergrooming není mezi českými žáky příliš rozšířen. Projevy kybergroomingu jsou žákům známy, ale nebývají v rámci preventivních programů s tímto termínem spojovány. Pro větší efektivnost preventivních programů zaměřených na rizika internetu by měl být pojem kybergrooming zmiňován a měl by se stát jejich běžnou součástí. A to z toho důvodu, aby žáci vnímali tento rizikový jev komplexně, a aby si uvědomovali, jaké mohou mít jednotlivé projevy kybergroomingu následky. Na otázku týkající se toho, co o pojmu kybergrooming ví, odpovědělo 8 respondentů, ale pouze 3 z nich byly zodpovězeny správně.

Otázka č. 7 („*Ohodnoť jednotlivé situace, se kterými se můžeš na internetu setkat, podle toho, jak si myslíš, že by mohly být nebezpečné.*“) zobrazuje postoj respondentů k předloženým rizikovým situacím, se kterými se mohou na internetu setkat. Výsledky jsou prezentovány v tabulce 1 a ukazují, že pro respondenty je nejrizikovější zasílání intimních fotografií osobě, kterou znají pouze z internetu. Osobní setkání s neznámou osobou je až na druhém místě a je vnímáno stejně nebezpečně jako zatajení schůzky s touto osobou před rodiči a konverzace se sexuální tematikou s osobou, kterou znají pouze z internetu. Zajímavým výsledkem je fakt, že zasílání osobních informací shledává bezpečným pouze 5% respondentů, přitom právě tento jev je jedním z nejčastějších projevů rizikového chování dětí a mladistvých. Velmi zajímavé je i shledání, že pro respondenty je nejméně nebezpečná konverzace se sexuální tematikou s osobou, kterou znají osobně. Tenhle postoj respondentů může mít za následek vyšší rizikovost vzniku kyberšikany. Tato informace by měla být zohledněna např. při tvorbě preventivních programů pro danou školu. V porovnání s výsledky Kopeckého a kol. z roku 2013 považují respondenti (o 6%) více rizikovější zasílání osobních informací osobě, kterou znají pouze z internetu. Dále respondenti hodnotí sexting za mnohem rizikovější (o 9%) než při výzkumu Kopeckého. Z toho je možné usuzovat, že žáci si více uvědomují nebezpečnost jednotlivých rizikových jevů a povědomí o jejich nebezpečnosti je čím dál vyšší. Nicméně nejrizikovější jev, osobní setkání s cizí osobou z internetu, není žáky vnímán jako nejrizikovější a je řazen až na 2. místo nebezpečnosti.

Otázku č. 8 („Zaškrtni situace, se kterými máš osobní zkušenost.“), ve které měli respondenti zaškrtnout situace, se kterými mají osobní zkušenost, jsme zvolili z toho důvodu, abychom zjistili, zdali se s projevy kybergroomingu osobně setkali. Tato otázka by měla ukázat i četnost těchto projevů viz obrázek 7.

Obrázek 7- Situace, se kterými mají respondenti zkušenost

Tento graf ukazuje, že s projevy kybergroomingu se setkala 55% dotázaných. Z čehož vyplývá, že s rizikovým chováním na internetu má osobní zkušenost každý druhý. 58% z nich bylo kontaktováno cizí osobou přes internet a 26% z nich s těmito osobami pravidelně komunikuje. 21% respondentů bylo požádáno, aby někomu zaslali svoji fotografii a z toho 10% chtělo zaslat fotografii, na které je respondent

nahý. Tyto informace by měly hrát důležitou roli při preventivních programech a mělo by se na tuto oblast klást větší důraz. Nejvíce respondentů má zkušenost s tím, že je někdo cizí kontaktoval přes internet, to ale ještě neznamená, že se jedná o kybergrooming. Je žádoucí tuto informaci brát na zřetel a pracovat s ní jako s důležitým ukazatelem nejčastějšího rizikového chování, se kterým mohou být děti na internetu nejvíce konfrontovány.

Otázka č. 9 („Šel/ Šla bys na osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a na internetu?“) se zaměřovala na to, jestli by žáci byli ochotni jít na osobní schůzku s osobou, kterou znají pouze z internetu. Odpovědi jsou zobrazené v obrázku 8.

Obrázek 8 - Osobní setkání s cizí osobou z internetu

Graf ukazuje, že většina (82%) by na osobní schůzku nešla. Zajímavé je, že 83 respondentů považuje osobní setkání s cizí osobou z internetu za rizikové, 18 z nich by nemělo problém na osobní schůzku jít, kdyby byli osloveni a 5 respondentů již na osobní schůzku šlo. Riziková skupina respondentů, kteří jsou ochotni na

schůzku jít, tvoří 18 %, což v souvislosti s nebezpečím, které může tato situace pro děti a mladistvé znamenat, je poměrně vysoké číslo. Opět je z výsledků možné vyčíst, že nebezpečnost osobní schůzky s neznámou osobou z internetu není pro děti takovou hrozbou, jakou ve skutečnosti pro ně může tato situace znamenat. Pravděpodobnost, že dítě na schůzku půjde, je tím vyšší, čím hlubší vztah bude dítě k dané osobě mít. Výsledné procento dětí v tomto případě může být v reálu o mnohem větší, protože jsou ve věku, kdy si nemusí tolik uvědomovat rizikovost osobní schůzky s osobou z internetu, s kterou můžou mít vytvořený jinak velmi dobrý vztah. V tomto aspektu je právě největší rizikovost. Obzvláště dítě neumí vyhodnotit objektivní riziko zneužití osobou, kterou má rádo.

Poslední otázka č. 10 („*Kontrolují rodiče Tvoji činnost na počítači?*“) zjišťovala, jaký přehled mají rodiče o činnosti svých dětí na internetu. Jak je patrné i z jiných výzkumů, jako např. z výzkumu již zmíněného Kopeckého, je kontrola a přehled ze strany rodičů o tom, co děti na počítači dělají velmi malá. Naše výsledky (viz. obrázek 4) ukazují, že 88% rodičů tento přehled nemá a to může být jednou z příčin, proč se děti dostávají čím dál častěji do konfrontace s projevy rizikového chování na internetu. Pocity anonymity, deindividuace, disinhibice a další psychosociální aspekty internetu vedou k tomu, že nejenom dítě, ale i jakýkoliv uživatel internetu, má subjektivně pocit bezpečí a neohrožitelnosti vlastní osoby. Proto právě rodiče by v rámci prevence měli vědět, co jejich dítě na internetu dělá, na případné rizikové chování či situaci dítě upozornit, a společně s ním vyhodnotit nebezpečnost tohoto jednání.

Závěr

V této bakalářské práci s názvem Kybergrooming z pohledu mladé generace jsem se zabývala problematikou kybergroomingu jakožto jevem, který je díky svému názvu považován za relativně nový na poli internetové kriminality páchané na dětech, nicméně svojí podstatou, strukturou a fázemi jsou jeho projevy známy již od vzniku dětských portálů, seznamek a s rozvojem sociálních sítí.

Teoretická část práce přináší komplexní poznatky o jevu zvaném kybergrooming s důrazem na kyberprostor a jeho psychosociální aspekty, které umožňují snadno páchat trestnou činnost na internetu a tvoří svou povahou základ této problematiky. Teoretická část byla zaměřena na prostředí, které zapříčinilo vznik a rozvoj kybergroomingu. Zde jsem se snažila hlouběji popsat základní elementy, hrající důležitou roli při vzniku internetové kriminality páchané na dětech. Kapitoly týkající se kyberprostoru a virtuální identity vnímáme jako podstatné části nezbytné pro pochopení toho, proč právě kyberprostor je prostředím ideálním pro páchání jakékoliv trestné činnosti. Díky podmínkám, které toto prostředí nabízí, by jen stěží mohl samotný kybergrooming vzniknout a existovat. Následně jsem se zaměřila na kybergrooming jako takový. Zabývala jsem se jeho charakteristikou, strukturou a jednotlivými fázemi, tedy jakýmsi modusem operandy toho patologického jevu, na kterém jsem se snažila vystihnout klíčové momenty, které jsou významné pro vývoj celého procesu. Zaměřila jsem se i na charakteristiku samotných aktérů s akcentem na jejich chování v kyberprostoru a na následky, které jsou s tímto rizikovým chováním spojené. V závěru teoretické části jsem se věnovala prevenci. Zde jsem vycházela z poznatků z předchozích kapitol, na základě zmíněných rizikových momentů a jevů jsem předložila možnosti a způsoby, jakými je možné eliminovat rizikové chování dětí a mladistvých na internetu.

Při psaní teoretické části jsem čerpala jak z české, tak i zahraniční odborné literatury. O problematice kybergroomingu se v české odborné literatuře příliš nepíše, nicméně jsou odborníci, kteří se na tuto oblast u nás specializují, a ze kterých jsem vycházela. Příkladem jsou poznatky autorů Kopecký a Hulanová.

Stěžejní částí této bakalářské práce je samotné výzkumné šetření, které probíhalo ve Žďáře nad Sázavou na místní základní a střední škole. Výzkumu se zúčastnilo 102 žáků ve věku od jedenácti do patnácti let. Pro výzkumnou část byla zvolena metoda dotazníku, která obsahovala celkem 10 otázek. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaká je informovanost dětí o kybergroomingu, jaký postoj mají žáci k jednotlivým rizikovým situacím a jakou nebezpečnost k těmto situacím přisuzují. Zajímavé výsledky přinesly i informace o tom, jaké osobní zkušenosti s nimi respondenti mají. Pro zjištění jak se rodiče zajímají o to, co jejich děti dělají na počítači, byla do dotazníku zařazena otázka zjišťující toto důležité preventivní opatření.

Výsledky výzkumu byly zpracovány, vyhodnoceny a byla provedena verifikace definovaných hypotéz. Během výzkumu nebyly shledány žádné problémy, pouze bych pro příště v otázce číslo 4 („*Pokud s Tebou někdo o rizicích mluvil, kdo to byl?*“) umožnila respondentům, aby mohli volit i více možností odpovědí. Možnost volby pouze jedné z nabízených odpovědí může vést ke zkreslení výsledku zkoumaného jevu.

Ze závěru výzkumného šetření je patrné, že povědomí žáků o pojmu kybergrooming je velmi nízké. Ze 100 respondentů tento pojem znali a správně definovali pouze tři jedinci, což potvrzuje fakt, že se jedná o pojem nový a nedostatečně prezentovaný např. v rámci preventivních programů. S tím souvisí i další zjištění, že 17% dotázaných nebylo informováno o rizicích internetu, což si myslím, že je vzhledem k věku respondentů vysoké procento. Potvrdilo se i to, že největší vliv na informovanost mají především rodiče a na druhém místě škola. Závěry výzkumu dále potvrzují zvyšující se výskyt rizikového chování u internetových uživatelů a dokládají informace o tom, že se děti setkávají s těmito jevy čím dál častěji. Jejich postoj k jednotlivým rizikovým jevům dokazuje, že většina považuje projevy kybergroomingu za hrozbu, přesto jsou mezi nimi jedinci, kteří si tato nebezpečí neuvědomují a nedomýšlí následky těchto jednání. To je zapříčiněno tím, že se uživatelé internetu v prostředí kyberprostoru cítí bezpečně. Velmi alarmující je i výsledek, že každý desátý respondent by se v případě nabídky osobního setkání od osoby, kterou zná pouze z internetu, s touto osobou sešel. Tento

fakt je umocněn i tím, že osobní setkání s cizí osobou z internetu považuje za riziko pouze 83%.

Zjištěné informace a poznatky této práce by mohly sloužit především jako materiál při tvorbě a realizaci preventivních programů pro školy, kde bylo výzkumné šetření provedeno. Tato práce obsahuje poměrně široký teoretický základ, který se může využít např. jako podklad pro vytvoření odborně naučných článků, jakožto jedno z možných preventivních opatření.

Seznam použité literatury

Monografie

1. DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-725-4636-8.
2. DOUGLAS, J., OLSHAKER, M. *Cesta do temnot: jak chránit a vychovávat děti, aby se nestaly obětmi pedofilních násilníků*. Frýdek-Místek: Aplress, 1999. ISBN 80-721-8179-3.
3. GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6201-755.
4. GROSS, S. *History, Development and Cyber Threats Related to Cyber (Computer) Crime*. THE INTERNET, COMPETITIVENESS AND THE ORGANISATIONAL SECURITY, XI. Annual International Conference, Zlín 24th- 25th March, 2009.
5. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha, 1993. ISBN 80-901-5490-5.
6. HAYLES, N. Katherine. *How We Became Posthuman Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press, 1999. ISBN 978-022-6321-394.
7. HESTER, Stephen a Peter EGLIN. *A sociology of crime*. New York: Routledge, 1992. ISBN 04-150-7370-7.
8. HILLSTROM, Kevin. *The Internet revolution*. Detroit, Mi: Omnigraphics, 2005. ISBN 07-808-0767-7.
9. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-807-3875-459.
10. JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-260.
11. JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1561-2.

12. KYBERGROOMING A KYBERSTALKING: *Metodický materiál pro pedagogické pracovníky*. Národní centrum bezpečnějšího internetu. Škola bezpečně online, 2012.
13. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Vyd. 1. Editor Aleš Kavalír. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009, 104 s. ISBN 978-80-86961-78-1.
14. KOHOUTEK, Rudolf . *Dotazník jako průzkumná metoda*. Psychologie v teorii a praxi [online]. 2010, 7, [cit. 2010-04-19]. Dostupný z WWW:
15. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X.
16. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. Vydavatel: NET UNIVERSITY s. r. o, 2010. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
17. KOWALSKI, Robin M, LIMBER S., W AGATSTON, P. *Cyber bullying: bullying in the digital age*. Malden, MA.: Blackwell Pub., 2008. ISBN 9781405159920.
18. MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z.: *Sexuálně zneužití dětí*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995
19. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10 : desátá revize : aktualizovaná druhá verze k 1. 1. 2009*. Praha: Bomton Agency, 2008. ISBN 978-80-904259-0-31.
20. MUFSON, Susan a Rachel KRANZ. *O týrání a zneužívání*. Praha: Lidové noviny, 1996. Linka důvěry. ISBN 80-710-6194-8.
21. PLAMÍNEK, Jiří. *Komunikace a prezentace: umění mluvit, slyšet a rozumět*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1.
22. PŘIBYL, Tomáš, *Otázky a odpovědi*. Newsletter Linky bezpečí k bezpečnému internetu: Seznámení s kybernetickým prostorem. 2010.
23. VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8286-6.
24. VYBÍRAL, Zdeněk. *Výzkum disinhibice u mladých uživatelů chatu*. In Plaňava I., Pilát (Eds.), *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno. 2002. ISBN: 80-86598-36-5

25. VYMĚTAL, Jan. *Obecná psychoterapie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1997. ISBN 80-861-2302-2.
26. WACHS, Sebastian, Karsten WOLF a Ching-Ching PAN. *Psicothema: Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying*. University of Bremen: Psicothema, 2012. ISBN 0214-9915.
27. WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9795-8.
28. WEISS, Petr. ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR - situace a trendy*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X
29. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník. In: Sbírka zákonů. 9. 2. 2009, částka 11. ISSN 1211-1244.
30. ZIMBARDO, Philip G. *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Praha: Moraviapress, 2005. ISBN 80-861-8180-4.

Články v periodikách

1. BACK, Sudie, Hilary M. LIPS a Celia DOYLE. *Child sexual abuse: victim age, victim gender, and observer gender as factors contributing to attributions of responsibility*. Child Abuse & Neglect [online]. 1998, vol. 22, issue 12, s. 84-113 [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.1007/978-1-4899-3364-5_4.
2. BERSON, Ilene R. *Grooming Cybervictims*. Journal of School Violence [online]. 2003, vol. 2, issue 1, s. 5-18 [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.1300/j202v02n01_02
3. BROWNE K. D., ELLIOTT M., KILCOYNE J. *Sexuální zneužívání dětí: co nám říkají pachatelé*. Sborník z konference East-West o sexuálním zneužívání dětí, Praha. 1997.
4. ČÍRTKOVÁ, L. *Sexuální zneužívání dětí*. Kriminalistický sborník. 1999.
5. DRESSING, H. *Lifetime prevalence and impact of stalking in a European population: Epidemiological data from a middle-sized German city*. *The British Journal of Psychiatry* [online]. 2005. [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.1192/bjp.187.2.168.
6. FINKELHOR, David. *Improving Research, Policy, and Practice to Understand Child Sexual Abuse*. JAMA. 1998. DOI: 10.1001/jama.280.21.1864.

7. FINKELHOR, D, N ASDIGIAN a J DZIUBA-LEATHERMAN. *Victimization prevention programs for children: a follow-up. American Journal of Public Health.* 1995. [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.2105/ajph.85.12.1684.
8. JONES, Lisa M., Kimberly J. MITCHELL a David FINKELHOR. *Trends in Youth Internet Victimization: Findings From Three Youth Internet Safety Surveys 2000–2010.* Journal of Adolescent Health [online]. 2012. [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2011.09.015.
9. MITCHELL, Kimberly J., David FINKELHOR, *Victimization of Youths on the Internet.* Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma [online]. 2004. [cit. 2015-02-07]. DOI: 10.4135/9781412950664.n291.

Webové stránky

1. *Bezpečný internet.* In: *Policie České republiky* [online]. 2010 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/bezpecny-internet-270537.aspx>
2. BLINKA, L.. *Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!* [online]. 28. 04. 2010 [cit. 2014-06-22]. Dostupný z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>
3. COLLINS , Mauri, *Flaming: The Relationship between Social Context Cues and Uninhibited Verbal Behavior in Computer-mediated Communication* [on-line]. 1992 [cit. 2014-07-07]. Dostupný z WWW: <http://emoderators.com/papers/flames.html>
4. *Český statistický úřad.* Informační technologie v domácnostech a mezi jednotlivci. [on-line]. c2009. [cit.2014-04-20].Dostupný z WWW: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/domacnosti-a_jednotlici.
5. *E-bezpečí: Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou* [online]. 2009 [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/226/6/lang.czech/>
6. *E-nebezpečí. O projektu E-nebezpečí* [online]. 2010-2012 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://vzdelavani.e-bezpeci.cz/?akce=projekty>

7. E-nebezpečí. *Materiály E-bezpečí* [online]. 2010-2012 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd?download=10:brozura>
8. *Grooming*. In: *KISK: Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU* [online]. 2011 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Grooming>
9. *Internet*. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Internet>
10. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming- nebezpečí kyberprostoru*. Vydavatel: NET UNIVERSITY s. r. o, 2010. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
11. KUŽEL, Stanislav. *Kybernetická kriminalita I: Co se děje v kyberprostoru*. In: *BusinessIT* [online]. 2004 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://www.businessit.cz/cz/kyberneticka-kriminalita-i-co-se-deje-v-kyberprostoru.php>
12. *Ligalidských právních ochranných opatření obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení*. In: Guidelines on Justice in matters involving child victims and witnesses of crime (ECOSOC Resolution 2005/20), dostupné z : <http://www.legislationline.org/upload/legislations/57/65/9f3f4ca00d31d3e5688b01c7bcbd.pdf>.
13. *Minimalizace šikany: Informační portál o šikaně na školách* [online]. 2008 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/269>.
14. *Národní institut dětí a mládeže: Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let*. In: *Klíč pro život* [online]. 2011 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>
15. *Online obtěžování a kyberšikana: Copingové strategie kyberšikany u adolescentů* [online]. Brno, 2012 [cit. 2014-08-03]. LD11008. Projekt. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Dostupné z:

- http://www.cyberpsychology.eu/team/storage/2012-Machackova-Online_obtezovani_a_kybersikana.pdf.
16. *Sexuální zneužívání dětí: Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití*. In: *Záchranný kruh* [online]. 2014 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: <http://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikovechovani/sexualni-zneuzivani-deti/syndrom-detskeho-prizpusobeni-pohlavnimu-zneuziti.html>
 17. *Sexuální a reprodukční práva*. In: *Deklarace sexuálních práv*. Bulletin OI. 2004, č. 155. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/sexualni-a-reprodukcn-prava/>
 18. *Sledovat dětské porno a lákání dítěte za účelem sexu je ode dneška trestné*. In: *Česká televize* [online]. 2014 [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/281866-sledovat-detske-porno-a-lakani-ditete-za-ucelem-sexu-je-ode-dneska-trestne/?mobileRedirect=off>
 19. *Slovník cizích slov*. ABZ.cz: slovník cizích slov - on-line hledání [online]. 2005-2014. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>
 20. *Slovníček nejdůležitějších pojmů*. In: Úřad pro ochranu osobních údajů [online]. 2013 [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.uoou.cz/slovnicek-nejdulezitejsich-pojmu/ds-2617/p1=2617>
 21. SULER, John. *The basic psychological features of cyberspace: elements of a cyberpsychology model* [online]. 1998 -2003. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>.
 22. SULER, John *The psychology of Cyberspace*. [online]. 1998 -2003. [cit. 2014-07-22]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>.
 23. *Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)* [online]. 2. 8. 2014 [cit. 2014-08-02]. Dostupný z : <http://www.pracepropravniky.cz/zakony/trestni-zakonik-uplne-zneni>
 24. ŠMAHEL, David. *Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!*. [online]. 28. 04. 2010 [cit. 2014-06-22]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>
 25. *Úmluva o právech dítěte*. In: Sběrka zákonů České republiky. 2004. ISSN 1211-11244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb213-04.pdf>

Přílohy

Příloha A

Dotazník

1) Jsi žena nebo muž?

- a) Žena
- b) Muž

2) Do které chodíš třídy?

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

3) Mluvil s Tebou někdo o rizicích internetu?

- a) Ano
- b) Ne

4) Pokud s Tebou někdo o rizicích internetu mluvil, kdo to byl?

- a) Rodiče
- b) Učitelé
- c) Kamarádi
- d) Jiná odpověď: _____

5) Setkal/a jsi se někdy s pojmem kybergrooming?

- a) Ano, tento pojem znám a vím, co znamená.
- b) Ano, už jsem o něm slyšel/a, ale nevím, co znamená.
- c) Nikdy jsem o něm neslyšel/a.

6) Pokud pojem kybergrooming znáš, napiš, co o něm víš.

7) Ohodnot' jednotlivé situace, se kterými se můžeš na internetu setkat, podle toho, jak si myslíš, že by mohly být nebezpečné?

	Velmi nebezpečné	Spíše nebezpečné	Nevím	Spíše bezpečné	Velmi bezpečné
Zasílání osobních informací (jméno, příjmení, věk) osobě, se kterou si se seznámil/a přes internet.					
Zasílání intimních fotografií osobě, kterou znáš pouze z internetu.					
Konverzace se sexuální tematikou s osobou, kterou znáš pouze z internetu.					
Konverzace se sexuální tematikou s kamarádem, kterého znáš i osobně.					
Přijmutí dárku od osoby, kterou znáš pouze z internetu.					
Utajování konverzace s cizí osobou na chatu před rodiči.					
Nabídka osobního setkání od osoby, se kterou si se seznámil/a na internetu.					
Zatajení schůzky s touto osobou před rodiči.					
Osobní setkání s touto osobou.					

8) Zaškrtni situace, se kterými máš osobní zkušenost:

- Někdo cizí mě kontaktoval přes Internet.
- Někdo po mně chtěl, abych mu poslal/a svoji fotografii.
- Někdo po mně chtěl, abych mu poslal/a fotografii, na které jsem nahý/á.
- Píšu si s někým, koho znám pouze z internetu.
- Někdo mě požádal, abych tajil naši společnou konverzaci.
- Dostal/a jsem návrh na osobní schůzku od uživatele, kterého znám pouze z internetu.
- Šel/ šla jsem na osobní schůzku s uživatelem, se kterým jsem se seznámil/a na internetu.

9) Šla/ šel by si na osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a na internetu?

- a) Ano
- b) Ne

10) Kontrolují rodiče tvoji činnost na počítači?

- a) Ano, každý den.
- b) Ano, několikrát týdně.
- c) Jenom někdy.
- d) Nikdy.

Příloha B

Tabulka 1 - Míra nebezpečnosti jednotlivých rizikových situací.

	Velmi nebezpečné	Spíše nebezpečné	Nevím	Spíše bezpečné	Velmi bezpečné
Zasílání osobních informací (jméno, příjmení, věk) osobě, se kterou si se seznámil/a přes internet.	38	44	10	5	3
Zasílání intimních fotografií osobě, kterou znáš pouze z internetu.	78	18	8	1	0
Konverzace se sexuální tématikou s osobou, kterou znáš pouze z internetu.	56	28	7	9	0
Konverzace se sexuální tématikou s kamarádem, kterého znáš i osobně.	13	28	14	35	10
Přijmutí dárku od osoby, kterou znáš pouze z internetu.	33	30	19	15	3
Utajování konverzace s cizí osobou na chatu před rodiči.	34	34	15	10	7
Nabídka osobního setkání od osoby, se kterou si se seznámil/a na internetu.	54	28	11	7	0
Zatajení schůzky s touto osobou před rodiči.	56	27	9	8	0
Osobní setkání s touto osobou.	57	26	15	1	1

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová (bakalářská, disertační, rigorózní) práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 4/2009 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:..... Podpis studenta:.....